

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА**

КАЙДАНОВСЬКА Олена Олександрівна

УДК 378.22 : 72:[73/76] (043.3)

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ
ОБРАЗОТВОРЧОЇ ПІДГОТОВКИ АРХІТЕКТОРІВ
У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Київ – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант – доктор педагогічних наук, професор
ШЕВНЮК Олена Леонідівна,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова,
завідувач кафедри образотворчого мистецтва.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
ОТИЧ Олена Миколаївна,
Науково-дослідний інститут
Університету менеджменту освіти
Національної академії педагогічних
наук України, директор;

доктор педагогічних наук, професор
ОРЛОВ Валерій Федорович,
Мистецький інститут художнього
моделювання та дизайну імені Сальвадора Далі,
проректор з наукової роботи;

доктор архітектури, професор
ТОВБИЧ Валерій Васильович,
Київський Національний університет
будівництва і архітектури, завідувач
кафедри інформаційних технологій
в архітектурі.

Захист відбудеться 10 лютого 2016 року о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д.26.053.01 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, за адресою: 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 25 грудня 2015 року.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

В.Д. Сиротюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Глобальні цивілізаційні процеси соціальних перетворень, зміни культурно-історичних умов, новітні погляди та наукові концепції естетики міського простору, технічний прогрес, визначили динаміку збільшення вагомості професії архітектора, розширення кола її фахових завдань, поглиблення художніх вимог до творів архітектури.

Сучасні ідеї реформування й модернізації професійної освіти на шляху оновлення та демократизації суспільства, які проголошені в Законі України «Про освіту» (1991 р.), Державній національній програмі «Освіта: Україна ХХІ століття» (1993 р.), Національній доктрині розвитку освіти (2003 р.), Законі України «Про вищу освіту» (2014 р.), визначили орієнтири для піднесення української вищої школи на новий якісний рівень, інтеграції до європейського науково-освітнього простору, встановили концептуальні основи неперервної образотворчої підготовки в архітектурній освіті. Провідним її завданням стає загальнокультурний, соціально та індивідуально значущий розвиток творчого потенціалу особистості сучасного архітектора, здатного адаптуватися до мінливих умов ринку і нових технологій та успішно самореалізуватися у різноманітних галузях професійної діяльності.

Вивчення історичного та сучасного досвіду мистецького навчання архітекторів дало змогу виявити позитивні тенденції у здобуванні високого рівня образотворчої грамоти у межах академічної освітньої системи ХІХ ст., методичні ресурси творчого розвитку особистості у фаховій педагогіці початку ХХ ст., значний потенціал освіти сьогодення у соціальному становленні фахівця, зростанні рівня його художньої культури, вихованні самостійності та здатності до творчих звершень, які ґрунтуються на синтезі наукових і мистецьких аспектів. У естетичному розв'язанні складних соціально-просторових завдань сьогодення вагоме значення належить оволодінню студентами світовою культурною спадщиною, вихованню вмінь творчо синтезувати її здобутки із сучасними художньо-архітектурними тенденціями. Це підсилює актуальність нової якості образотворчої підготовки архітекторів, застосування широкого спектру методик для духовного, творчого зростання та самореалізації майбутніх архітекторів на шляху формування готовності випускників віднаходити високохудожні оригінальні рішення, що необхідно для досягнення ними високого рівня професійної майстерності та мобільності на ринку праці.

Розроблення концепції образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах як нової інтегрованої цілісності з урахуванням її соціальних, освітніх та галузевих перспектив, потребувало вивчення широкого кола проблем. Провідними були загальнофілософські позиції науки (Арістотель, Г. Гегель, Б. Кедров та ін.), методологія системно-структурного аналізу (І. Блауберг, Д. Гвішіані, В. Гиг, Дж. Клир, Г. Щедровицький) та синергетики (С. Курдюмов, І. Пригожин, І. Стенгерс, Г. Хакен), філософія культури (М. Бахтін, В. Біблер, П. Гуревич, М. Каган, Й. Кант, Д. Ліхачов, І. Огієнко, М. Хайдеггер та ін.) та освіти (В. Андрущенко, О. Базалук, І. Зязюн, В. Кремень, В. Лутай та ін.), що визначило наукові підходи у дослідженні проблеми. Виокремлення науково-психологічного

напрямку дало підстави визначити структуру особистості фахівця, інтелектуальні та емоційні якості суб'єктів навчання (Б. Ананьєв, І. Бех, В. Дружинін, Н. Кічук, Б. Коссов, К. Платонов, Г. Селевко, В. Сластьонін, Г. Олпорт, В. Семиченко, М. Холодна, В. Шадріков та ін.); теоретичні основи розвитку творчого потенціалу індивіда (Д. Богоявленська, О. Леонтьєв, О. Лук, В. Моляко, В. Рибалка, В. Роменець, В. Сєриков, С. Сисоєва та ін.), зокрема у художній сфері (Р. Арнхейм, Л. Виготський, В. Зінченко, Є. Крупнік, В. Кузін, Л. Левчук, Б. Мейлах, С. Раппопорт, Н. Рождественська, П. Якобсон та ін.) відповідно до завдань формування особистості майбутнього архітектора.

Науковий пошук у педагогічній сфері окреслили: дидактика сучасної вищої школи (А. Алексюк, Ю. Бабанський, В. Бондар, С. Гончаренко, В. Краєвський, І. Лернер, М. Махмутов, В. Оконь, П. Підкасистий, М. Скаткін, А. Хуторської, Д. Чернілевський та ін.); моделі професійного навчання фахівців (С. Архангельський, С. Батишев, А. Беляєва, Р. Вернидуб, В. Галузинський, О. Глузман, В. Загв'язинський, Г. Козлакова, З. Курлянд, В. Кушнір, О. Мещанінов, Н. Ничкало, А. Нісімчук, М. Фіцула та ін.) і прогресивний світовий досвід (М. Майлс, Р. Найт, П. Палмер, А. Ханнан); педагогічні технології та інновації (В. Беспалько, І. Дичківська, О. Дубасенюк, В. Лозова, О. Олексюк, О. Пехота, О. Полат, О. Пометун, М. Поташник, Г. П'ятакова та ін.), зокрема за специфікою мистецького навчання (О. Белкіна, С. Коновець, М. Лещенко, О. Любарська, Л. Масол, В. Орлов, О. Отич, Г. Падалка, Т. Рейзенкінд, О. Ростовський, О. Рудницька, Н. Миропольська, О. Шевнюк, О. Щолокова та ін.) та архітектурної підготовки (Б. Бархін, Г. Гребенюк, О. Іконніков, Б. Карєв, С. Карпова, К. Кияненко, В. Кринський, К. Кудряшов, Г. Лебедева, О. Максимов, Д. Мелодинський, О. Степанов, Н. Шаповал, В. Шимко, С. Шубович та ін.), завдяки чому були визначені методологічні орієнтири конструювання освітньої системи образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах.

Важливими для становлення наукової концепції дослідження були художньо-культурологічні праці М. Заковича, Л. Левчук, Ю. Легенького, Ю. Павленка та ін., постулати методології та теорії мистецтвознавства (Ю. Афанасьєв, Л. Закс, А. Зись, Л. Столович, Ф. Шеллінг та ін.), зокрема семіотики мистецтва (А. Барабанов, Ю. Лотман, Б. Успенський), генези сучасної архітектури (І. Азіян, О. Габричевський, З. Гідіон, В. Глазичев, О. Іконніков, А. Мардер та ін.), закономірності архітектурного формотворення (Дж. Бродбент, Р. Вентурі, Ч. Дженкс, О. Ремізова, Ю. Янковська та ін.), що становили теоретичне підґрунтя образотворчої підготовки фахівців архітектури.

Історичний напрямок наукового пошуку був зосереджений передусім на розвитку класичної мистецької освіти (Є. Антонович, Є. Белютін, А. Міхайлов, Н. Молева, М. Ростовцев та ін.), розбудові системи європейської та вітчизняної архітектурної підготовки (Т. Ковальчук, І. Ніколаєв, О. Пасічник, С. Хан-Магомедов, В. Чепелик та ін.), опрацюванні біографій та мемуарів видатних майстрів архітектури (В. Гропіус, Ле Корбюз'є, К. Мельніков, Ф. Райт та ін.), вивченні історичних традицій викладання рисунка, живопису, композиції (А. Ашбе, Й. Іттен, Д. Кардовський, М. Мурашко, В. Фаворський, П. Чистяков та ін.), що уможливило окреслення методичних основ проектування образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах.

Підвалини наукового обґрунтування сучасної педагогіки мистецтва відповідно до цілей та завдань архітектурної освіти становили теоретичні та практичні методичні напрацювання (Г. Беда, Е. Белютін, Б. Віппер, М. Волков, С. Ігнат'єв, М. Кириченко, М. Ростовцев, П. Рєвякін, Є. Шорохов, А. Унковский, Ф. Шміт, А. Яшухин та ін.) та сучасні пошуки новітніх методів образотворчого навчання (І. Ветрова, Л. Міронова, О. Осмоловська, Н. Рочегова, В. Соняк та ін.).

Дослідженню проблеми сприяло ознайомлення і вивчення світового досвіду підготовки архітекторів (Т. Дейвіс, М. Малеча, П. Ласоу, С. Темпл, Р. Хікман), розгляд концепцій професіоналізму (Ю. Асєєв, Г. Веслополова, В. Єжов, П. Капустін, Н. Качуровська, О. Конопльова, І. Ніколаєв та ін.), позицій архітектурно-педагогічного менеджменту (Р. Вернидуб, В. Волков, О. Мармаза, В. Товбич), всебічний аналіз практичної та соціальної діяльності вітчизняних архітекторів-проектантів, викладачів і науковців В. Вадімова, М. Габреля, М. Дьоміна, О. Кащенко, В. Проскурякова, А. Пучкова, В. Тімохіна, В. Уреньова, Б. Черкеса, І. Шпари та ін., що дало змогу простежити глибинну зумовленість та об'єктивність удосконалення чинної освітньої системи.

Аналіз ступеня опрацювання окресленого концептуального завдання у вітчизняній та світовій науці та практиці засвідчив, що образотворча підготовка тлумачиться як важливий компонент архітектурної освіти, проте рівень її науково-теоретичного обґрунтування та організаційно-технологічного забезпечення не становить цілісності, майже відсутні інноваційні методики навчання, які відповідали б стрімкому розвитку архітектури та освітнім новаціям сучасності, що посилює необхідність системного аналізу образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах.

Актуальність і доцільність дослідження проблеми зумовлені необхідністю розв'язання суперечностей, що виникають між:

- об'єктивною потребою суспільства у фахівцях архітектури з високим рівнем художньої культури та недостатнім розробленням теоретичних і методичних засад образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах;

- сучасними запитами сфери архітектурного виробництва на фахівців з індивідуально-творчим стилем розв'язання професійних художніх завдань, які вміють створювати видатні естетичні об'єкти, та переважанням інженерно-технологічних аспектів у фаховій підготовці;

- посиленням освітніх тенденцій до цілісного опанування студентами проектними та мистецькими основами архітектурної професії, відповідно до її полікультурного характеру, та недооцінкою інтегративного потенціалу образотворчого компонента, який реалізується переважно у локалізації та звуженні змісту історичних та спеціалізованих дисциплін.

Вивчення практичного досвіду, науковий аналіз літературних джерел, соціально-педагогічна значущість і висока суспільна потреба у забезпеченні якісної образотворчої підготовки майбутніх фахівців, необхідність усунення визначених суперечностей зумовили вибір теми дисертаційної роботи: **«Теоретико-методичні основи образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційної роботи відповідає комплексній науковій темі кафедри образотворчого мистецтва Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова «Система професійної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва» (протокол № 5 від 22 грудня 2006 р.) та тематиці науково-дослідницької роботи кафедри архітектурного проектування Національного університету «Львівська політехніка» за напрямком «Удосконалення якості архітектурної освіти та навчального процесу» (державний реєстраційний № 011U010226).

Тему дисертації затверджено Вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол № 5 від 29.11.2007 р.) та узгоджено в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 2 від 26.02.2008 р.).

Мета дослідження полягає у науковому обґрунтуванні, розробленні та експериментальній перевірці системи образотворчої підготовки архітекторів як складової їхньої професійної підготовки у вищих навчальних закладах.

Відповідно до мети було поставлено такі **завдання дослідження**:

1. Вивчити та проаналізувати стан розроблення досліджуваної проблеми в науковій літературі та світовій педагогічній практиці, дослідити генезу та сучасний стан образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах.

2. Розробити концепцію образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах.

3. Теоретично обґрунтувати та розробити модель образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах.

4. Визначити структуру, критерії, показники та рівні сформованості образотворчої готовності архітекторів до професійної діяльності.

5. Здійснити експериментальну перевірку моделі образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах, дослідити її ефективність.

6. Розробити рекомендації, навчально-методичні матеріали для забезпечення образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах України.

Об'єкт дослідження – образотворча підготовка у вищій архітектурній освіті.

Предмет дослідження – система образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах.

Концепція дослідження ґрунтується на тлумаченні системи образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах як важливої підсистеми їх професійної підготовки, яка забезпечує формування готовності випускників до успішного розв'язання художніх виробничих завдань у різних сферах архітектурної науки та практики.

Провідною ідеєю дослідження є положення про синергетичний розвиток системи образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах з урахуванням зовнішнього контексту й внутрішніх факторів, що дає змогу узагальнити сукупність необхідних знань, умінь і практичних навичок архітекторів у мистецькій сфері, світоглядних і громадянських позицій, морально-етичних цінностей, забезпечує вільне творче зростання особистості в осмисленні та особистісній інтерпретації досвіду художньої культури згідно із соціальними вимогами та потребами архітектурної галузі.

Наукові засади дослідження містять методологічний, теоретичний та практичний концепти.

Методологічний концепт відображає взаємозв'язок системного, синергетичного, інноваційного, інтегративного, особистісного, компетентнісного, інформаційного наукових підходів та теорії моделювання педагогічних систем.

Системний підхід дає змогу трактувати образотворчу підготовку архітекторів у вищих навчальних закладах як цілісну систему, складену з сукупності взаємообумовлених підсистем, що забезпечує гармонійність та неперервність професійно спрямованого мистецького навчання.

З позицій синергетичного підходу доведено нелінійний динамічний характер і відкритість системи образотворчої підготовки архітекторів, її здатність до самоорганізації та пошуку нових альтернативних шляхів саморозвитку.

Завдяки впровадженню інноваційного підходу стає можливим здійснити оновлення та подолати стереотипи в освітній системі образотворчої підготовки архітекторів відповідно до здобутків психолого-педагогічної та архітектурної науки й практики.

Застосування інтегративного підходу забезпечує міждисциплінарний синтез професійно орієнтованих художніх знань та вмінь фахівця архітектури на основі спільності естетичних категорій та понять.

Реалізація особистісно зорієнтованого підходу дає змогу проектувати нову соціально-педагогічну модель розвитку творчої індивідуальності майбутнього архітектора як здібної, вільної, ініціативної та активної особистості.

За прогнозованими результатами підготовки позиції компетентнісного підходу уможливлюють визначення комплексу фахових образотворчих компетентностей майбутніх архітекторів, що забезпечуватимуть успішне виконання ними професійних функцій.

Основи інформаційного підходу до проектування образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах обумовлюють теоретичне обґрунтування застосування комп'ютеризованих систем та сучасних інформаційних технологій у художньому досягненні світу.

Теоретичний концепт становить сукупність філософських, психолого-педагогічних категорій, покладених в основу тлумачення сутності досліджуваного феномену на соціальному, професійному й особистісному рівнях, запровадження концептуальних основ дослідження при проектуванні системи образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах, побудові її теоретичної моделі, виявленні критеріїв, показників і рівнів сформованості образотворчої готовності студентів архітектурних спеціальностей до професійної діяльності.

Практичний концепт дослідження передбачає розроблення професійно орієнтованого змісту образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах, сучасного науково-методичного забезпечення відповідних навчальних дисциплін та експериментальне застосування сукупності інноваційних методів та форм мистецького навчання, забезпечення комплексної діагностики сформованості образотворчої готовності архітекторів до професійної діяльності, що забезпечить поширення науково-практичних напрацювань у навчальний процес професійної архітектурної освіти.

Зазначені концептуальні положення відображені у загальній **гіпотезі дослідження**, яка полягає у тому, що процес образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах набуває ефективності, якщо здійснюється як синергетична педагогічна система у неперервному розвитку за культурологічним, художньо-професійним та креативно-особистісним векторами відповідно до соціального замовлення, сучасних і перспективних потреб архітектурної галузі у кваліфікованих кадрах.

Загальну гіпотезу конкретизовано в часткових гіпотезах:

1. Якість образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах збільшуватиметься завдяки забезпеченню її фахової спрямованості, відповідності її змісту вимогам архітектурної практики, вихованню креативності студентів у процесі організації навчання на засадах інтеграції художніх і проектувальних складників, мотивів і цінностей професійної діяльності.

2. Продуктивність образотворчої підготовки архітекторів покращиться, якщо процес підготовки ґрунтуватиметься на інтегративній єдності загального, особливого та індивідуального рівнів пізнання художніх основ архітектурної професії у реалізації інноваційного науково-методичного комплексу варіативних методів, засобів і форм професійного мистецького навчання.

3. Рівень образотворчої готовності студентів архітектурних спеціальностей до професійної діяльності збільшуватиметься за умови цілеспрямованого педагогічного виховання цілісної творчої особистості архітектора, який зможе ефективно виконувати виробничі функції, буде здатним розв'язувати соціокультурні завдання й створювати естетику сучасної архітектури.

Теоретико-методологічні засади дослідження становлять наукові постулати гуманістичної філософії освіти (Ш. Амонашвілі, Й. Кант, Я. Коменський, А. Маслоу, М. Монтессорі, Й. Песталоцці, К. Роджерс, Ж.-Ж. Руссо, Р. Штейнер, К. Ушинський); положення гуманітарної концепції розбудови освіти (С. Гончаренко, Г. Балл, І. Зязюн, В. Кремень, І. Огієнко, С. Русова, В. Сухомлинський, А. Щербо), основи теорії культури (М. Бахтін, М. Бердяєв, В. Біблер, П. Гуревич, М. Каган, Л. Коган, Д. Ліхачов, А. Моль, Х. Ортега-і-Гассет, М. Хайдеггер), методології системно-структурного аналізу (І. Блауберг, Д. Гвішіані, В. Гиг, Дж. Клир, Г. Щедровицький), теорії синергетики (А. Боблоянц, С. Курдюмов, Г. Ніколіс, І. Пригожин, І. Стенгерс, Г. Хакен), основні положення теорії особистості (Л. Виготський, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн), психології та педагогіки творчості (П. Енгельмеєр, Г. Костюк, О. Лук, Б. Мейлах, Н. Рождественська, В. Роменець).

Теоретичну основу дослідження становлять наукові концепції: соціалізації освіти (В. Андрущенко, Б. Гершунський, В. Кремень, В. Лутай), дидактики вищої школи (А. Алексюк, В. Бондар, В. Галузинський, О. Глузман, В. Загв'язинський, В. Лозова), неперервної професійної освіти (І. Зязюн, Н. Ничкало), компетентнісного підходу до підготовки фахівців (І. Драч, І. Зимня, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко), особистісно орієнтованого навчання та виховання (І. Бех, О. Бондаревська, В. Моляко, В. Рибалка, С. Сисоєва, І. Якиманська); поліхудожнього виховання (А. Бакушинський, С. Гольдентрихт, М. Верб,

Г. Шевченко, В. Шульгіна, Б. Юсов), теорії та практики сучасної педагогіки мистецтва (С. Коновець, Л. Масол, Н. Миропольська, О. Мелік-Пашаєв, Б. Неменський, В. Орлов, Г. Падалка, О. Отич, О. Ростовський, О. Рудницька, О. Шевнюк, О. Щолокова).

Методи дослідження. З ціллю реалізації окреслених завдань, досягнення мети та перевірки гіпотези застосовано комплекс методів дослідження: *теоретичних*: методи аналізу (історико-логічний, хронологічний, структурно-системний, нормативно-порівняльний, контент-аналіз, герменевтичний аналіз джерел), які дали змогу зіставити різні наукові підходи при всебічному розгляді проблеми, обґрунтувати основні категорії дослідження, виявити сутність, структуру та закономірності образотворчої підготовки; метод теоретичного моделювання, за допомогою якого було розроблено модель образотворчої підготовки архітекторів; метод узагальнення та систематизації теоретичного матеріалу, який надав можливість вибудувати генезу минулого, сучасного й майбутнього стану предмета дослідження, дав підстави зробити висновки щодо теоретичних засад образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах; *емпіричних*: обсерваційні (безпосередні та опосередковані спостереження, самоспостереження, взаємоспостереження), діагностичні (анкетування, тестування та реєстрації результатів) та прогностичні методи (експертне оцінювання, взаємооцінювання й самооцінювання, узагальнення незалежних характеристик, ранжування), застосовані при обстеженні стану сформованості образотворчої готовності студентів-архітекторів; екстраполярий метод інтерпретації та узагальнення отриманих даних; комплексний педагогічний експеримент, який дав змогу з'ясувати ефективність пропонованої моделі образотворчої підготовки архітекторів; *статистичних методів* математичного опрацювання даних і графічної презентації результатів, що уможливили здійснення кількісного та якісного аналізу сукупності емпіричних показників.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що у дисертації:

– *уперше* розроблено та науково обґрунтовано систему образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах з позицій цілісності системного, синергетичного, особистісного, компетентнісного, інтеграційного та інформаційного наукових підходів; розроблено й теоретично обґрунтовано концепцію образотворчої підготовки архітекторів у динамічному синтезі культурологічного, художньо-професійного і креативно-особистісного аспектів; сконструйовано та експериментально перевірено модель образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах у взаємодії цільового, змістового, процесуального та оцінювально-результативного блоків у межах освітніх програм базового напрямку 6.060102 «Архітектура», при підготовці магістрів спеціальності 8.06010201 «Архітектура будівель і споруд»; визначено організаційно-педагогічні основи, шляхи оптимізації змісту образотворчої підготовки архітекторів на основі поліпредметної інтеграції, розроблено універсальні методи діагностики навчальних досягнень; запропоновано авторське тлумачення образотворчої готовності архітекторів до професійної діяльності як інтегрального особистісного новоутворення, в якому втілені взаємопов'язані

мотиваційна, когнітивна та особистісна сфери, виявлено структуру образотворчої готовності архітекторів до професійної діяльності, критерії, показники та рівні її сформованості відповідно до вимог сучасності,

– *уточнено* понятійно-термінологічний апарат професійної освіти архітекторів з позицій категорій діяльності та творчості (архітектурна професія, архітектурна діяльність (проектна, дослідницька, педагогічна), архітектурна творчість, творчий метод, професійна образотворча компетентність архітектора), визначено зміст понять «художньо-професійна культура», «образотворча грамотність», «образотворча креативність» архітекторів; удосконалено науково-методичне забезпечення образотворчої підготовки (систематизовано інтегральну сукупність методів та форм її здійснення в освітньому середовищі вищого навчального закладу, створено й апробовано інноваційні методики інтегрованої, проблемної, варіативної репрезентації образотворчих дисциплін, розроблено комплекс моніторингових і дослідницьких процедур, визначено структуру, критерії та рівні сформованості образотворчої готовності архітекторів до професійної діяльності);

– *подальшого розвитку* набули науково-педагогічні ідеї проектування змісту образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах з урахуванням індивідуальних особливостей студентів; методичні засади виховання креативності майбутніх фахівців, ідеї інтеграції мистецьких та спеціальних проектних дисциплін у процесі професійної підготовки студентів архітектурних спеціальностей.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в трансформуванні теоретичних положень, висновків та узагальнень в освітню практику підготовки фахівців за напрямом «Архітектура», розробленні й упровадженні: навчально-методичних комплексів дисциплін «Історія мистецтв», «Рисунок», «Архітектурне кольорознавство», «Стилістика історичного та сучасного інтер'єру» тощо, які містять робочі навчальні програми, конспекти лекцій, завдання для індивідуальної та самостійної діяльності студентів, пакети комплексних контрольних робіт, методики тестового контролю і самоконтролю знань та вмінь; методичних рекомендацій для проведення практичних занять із проектних і мистецьких дисциплін. Розроблено електронні навчально-методичні комплекси «Архітектурне кольорознавство», «Стилістика історичного і сучасного інтер'єру» та «Архітектурне проектування дачного будинку», інформаційні пакети освітніх програм базового напрямку 6.060102 «Архітектура» та підготовки магістрів спеціальності 8.06010201 «Архітектура будівель і споруд».

Матеріали дисертації можуть бути використані в навчально-виховному процесі архітектурних відділень вищих навчальних закладів, покладені в основу створення підручників та посібників, методичних матеріалів для підвищення кваліфікації викладачів фахових мистецьких дисциплін, враховані при проведенні подальших наукових пошуків із проблем розвитку неперервної образотворчої підготовки майбутніх архітекторів.

Основні положення та **результати дослідження впроваджено** в навчально-виховний процес архітектурного факультету Полтавського національного технічного університету імені Ю. Кондратюка (довідка № 13-11-89 від 25.06.2013 р.); архітектурного факультету Харківського національного університету будівництва і архітектури (довідка № 12-01/1373 від 20.06.2013 р.); факультету архітектури туристичних комплексів Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу (довідка № 46-12-70 від 20.06.2013 р.); Архітектурно-художнього інституту Одеської державної академії будівництва і архітектури (довідка № 08.18-932 від 10.06.2013 р.); архітектурного факультету Київського національного університету будівництва і архітектури (довідка № 27-04.404 від 26.06.2013 р.); Інституту архітектури Національного університету «Львівська Політехніка» (довідка № 67-01-1195 від 05.07.2013 р.).

Особистий внесок здобувача. В опублікованих у співавторстві наукових і методичних працях особистий внесок дисертанта полягає у розробленні глосарію, навчальної програми, адаптованого конспекту лекцій, системи практичних, індивідуальних та самостійних завдань, критеріїв оцінювання робіт і наочних матеріалів [7]; розробленні глосарію, навчальної програми, практичних завдань, критеріїв оцінювання робіт та наочних матеріалів [6]; у висвітленні концептуальних ідей та структури навчальних завдань [57]; в обґрунтуванні сутності понять й формулюванні висновків [54]; у розробленні та описі системи практичних завдань [4]; у формулюванні вимог до знань та вмінь студентів, структури, завдань першого та другого розділу методичних вказівок [9].

Апробація результатів дисертації. Основні результати та теоретичні положення дослідження висвітлено й обговорено на: *міжнародних наукових і науково-практичних конференціях*: «Традиція і культура. Минуле, теперішнє та майбутнє: когерентність в історії» (Київ, 2008), «Управління в освіті» (Львів, 2009, 2011), «Гуманістичні орієнтири мистецької освіти» (Київ, 2009, 2011), «Креативність і творчість» (Київ, 2009), «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору» (Київ, 2011, 2012), «Освоение и внедрение современных образовательных технологий в учебный процесс» (Таганрог, 2013), «II Міжнародні психолого-педагогічні Челпанівські читання» (Київ, 2013), «Dziecko: Kultura-Sztuka-Edukacja» (Краків, 2013), «Проблеми емпіричних досліджень у психології» (Краків, 2014), «Педагогіка образотворчого мистецтва: традиції, сьогодення, перспективи» (Київ, 2015); *всеукраїнських науково-практичних конференціях*: «Соціально-педагогічний комплекс регіону: теорія та практика» (Полтава, 2008), «Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка» (Суми, 2008), «Актуальні проблеми педагогіки та психології вищої технічної освіти» (Херсон, 2008), «Сучасна мистецька освіта: проблеми, технології, перспективи» (Ніжин, 2008), «Актуальні проблеми мистецької освіти в контексті переходу вищої школи до Болонського процесу» (Херсон, 2008), «Планетарна цивілізація. Наука. Освіта» (Суми, 2008), «Архітектурна освіта України» (Рівне, 2008), «Мистецька освіта в Україні (теорія, методи, технології)» (Кривий Ріг, 2009), «Декоративно-прикладне мистецтво в національній системі художньо-педагогічної освіти: досвід і перспективи» (Одеса, 2010), «Теоретико-методологічні аспекти мистецької освіти: здобутки, проблеми та перспективи» (Умань, 2012), «Традиції та новації сучасної освіти в Україні» (Сімферополь, 2013), «Сучасні технології навчання у професійній підготовці майбутніх

фахівців» (Львів, 2013), «Вайнгортівські читання» (Полтава, 2013), щорічних мистецько-педагогічних читаннях пам'яті професора О. П. Рудницької (Київ, 2008 – 2013); *науково-практичних семінарах* «Мистецтво в реаліях сучасної освіти» (Полтава, 2010, 2013, 2014), «Педагогічна компаративістика» (Київ, 2013); *наукових конференціях* Інституту педагогіки і психології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова; *засіданнях* кафедри архітектурного проектування Інституту архітектури Національного університету «Львівська політехніка» та кафедри образотворчого мистецтва Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.

Кандидатську дисертацію на тему «Формування творчого мислення майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі вивчення основ композиції» (спеціальність 13.00.02 – теорія та методика навчання образотворчого мистецтва) захищено в 2004 році в Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова. Її матеріали в тексті докторської роботи не використано.

Публікації. Основний зміст і результати дослідження відображено в 70 публікаціях, 64 з яких є одноосібними. Серед них: 1 монографія, 8 навчально-методичних праць, 32 статті у фахових наукових виданнях України, 8 статей у закордонних наукових фахових виданнях, 8 статей у наукових виданнях та 13 тез у матеріалах науково-практичних конференцій.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (540 позицій, з них 40 – іноземною мовою), додатків на 160 сторінках. Загальний обсяг дисертації – 594 сторінки (основного тексту – 387 сторінок). Робота містить 63 рисунки та 63 таблиці, з них 47 рисунків та 32 таблиці у додатках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність та доцільність наукового розроблення теми, визначено об'єкт, предмет, мету і завдання дослідження; сформульовано основні положення концепції та гіпотезу, охарактеризовано теоретико-методологічні засади дослідження, розкрито його наукову новизну, теоретичне і практичне значення, обґрунтовано вірогідність результатів дослідження; подано відомості про їх апробацію.

У першому розділі «**Методолого-теоретичні засади образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах**» висвітлено методологію наукового аналізу проблеми, охарактеризовано основні категорії дослідження, проаналізовано історично сформовані концепції, світовий досвід та сучасний стан образотворчої підготовки архітекторів.

На підставі теоретичного аналізу джерел із філософсько-педагогічних, культурологічних, архітектурних та мистецьких наукових сфер, біографічної, нормативної літератури, *образотворчу підготовку архітекторів у вищих навчальних закладах* тлумачимо як складну поліфункціональну системно-синергетичну цілісність, котра характеризується динамічним синтезом культурологічного, художньо-професійного і креативно-особистісного аспектів, здійснюється через суб'єкт-суб'єктні діалогічні відносини, забезпечує високоякісну професійно спрямовану мистецьку освіту випускників та уможливорює їхню самореалізацію на ринку праці, що відповідає сучасним соціальним вимогам та потребам архітектурної галузі.

Уточнено сутність архітектурної професії як виду творчої діяльності людини, що має на меті створення сприятливих та естетичних умов суспільного життя, задоволення культурних і духовних потреб соціуму. Специфіку проектних дій у процесі генерування архітектурного рішення уособлює творчий метод архітектора, який реалізується у філософському, соціальному, світоглядному, загальнокультурному та естетичному осмисленні професійних завдань та визначається високим рівнем художніх знань і вмінь, майстерністю, креативністю мислення, інтелектом та особистісними морально-вольовими якостями. Синтетичний характер архітектурної діяльності виявляється у всіх її видах – проектній, дослідницькій, педагогічній, аналіз яких відповідно до їх художніх аспектів та науково визнаних змісту і структури творчості дав підстави визначити спільні закономірності: наявність етапів творчого пошуку, єдність інтуїтивного та логічного у художньо-професійній діяльності, системний підхід і креативність при вирішенні комплексу виробничих проблем. Високі вимоги до фахівця, врахування міжнародних та державних стандартів, зумовили необхідність обґрунтування професійної образотворчої компетентності архітектора як єдності загальних (соціально-культурної, професійної, творчої) та спеціальних компетенцій, котрі визначають рівень фахової художньої культури, володіння необхідним багажем образотворчих знань, умінь і навичок, здатність до їх постійного поповнення та застосування у конкретному виді роботи, що становить основу образотворчої готовності випускників до професійної діяльності.

Метою та закономірним результатом педагогічного процесу підготовки студентів визначено *образотворчу готовність архітекторів до професійної діяльності* як інтегральне особистісне новоутворення, що містить високу мотивацію, усвідомлення цінностей професії, інтегровану цілісність культурологічних, художніх і проектних знань, умінь та навичок, індивідуальний творчий досвід розв'язання фахових образотворчих завдань, професійно вагомі особистісні якості, здобуті у результаті рефлексивного опанування надбань художньої культури, що дає змогу випускникам самореалізуватися у соціальному просторі. Проблема формування образотворчої готовності майбутніх архітекторів на сьогодні не була предметом спеціальних наукових досліджень, і, в такому тлумаченні, не відображена у галузевому стандарті вищої освіти.

Відповідно до теоретичних основ мистецької освіти процес формування образотворчої готовності архітекторів до професійної діяльності зумовлено синтезом загального, особливого та індивідуального пізнання: по-перше, в її трактуванні як феномену культури у становленні світогляду та художньої культури особистості, здатності до цілісного художнього сприйняття в єдності емоційних та раціональних процесів; по-друге, у фаховій спрямованості навчання як інструменту неперервного професійного зростання, становленні образотворчої грамотності студентів як передумови їхньої повноцінної участі в універсальному процесі художнього формотворення; по-третє, у розвитку образотворчої креативності студентів, пошуку індивідуальної художньої манери розв'язання професійних завдань.

Підтвердження вагомості цих положень виявлено в наукових, біографічних, нормативних матеріалах, що репрезентують історичні аспекти розвитку образотворчої підготовки архітекторів, її сучасний стан в Україні та за кордоном у виокремленні таких основних періодів: професійно-виробничого (цехового) у цілісному набутті професійних знань будівничого у безпосередній практичній роботі майстерні або цеху; професійно-ідентифікувального (класичного) періоду встановлення наукових основ академічної художньої освіти та раціональності методів навчального архітектурного проектування; професійно-систематизувального (модерністського) періоду докорінного оновлення освітніх поглядів у взаємодії наукового та художнього потенціалів архітектурної творчості; професійно-мультиваріативного (постмодерністського) періоду активного розвитку полівалентного виховання готовності студентів до фахової творчості в інтернаціональному та регіональному вимірах. Традиційним шляхом в архітектурній освіті кількох століть було набуття професійної майстерності за переважанням інженерної науки, що лише згодом коригувалося за художніми якостями. Революційним переворотом стала зміна культурно-естетичних засад архітектурної професії на початку XX століття, що піднесло вагомість художньо-композиційних аспектів. Однак надалі художній зміст архітектурної освіти було поглинуто проектною підготовкою, спрямованою на будівельне виробництво, яка набула пріоритетності та поступово відокремилась від мистецьких знань, що й сьогодні негативно позначається на глибині фахової зрілості випускників.

Вивчення генези образотворчої підготовки архітекторів у контексті сучасності дало підстави для виокремлення незаперечних освітніх здобутків: персоніфікований характер навчання у співтворчості майстра та учня, синкретичність архітектурної діяльності, синтез навчання та будівельної практики у традиційній підготовці; наукові принципи засвоєння класичних традицій мистецтва, комплексне опанування теоретичних і практичних дисциплін, досягнення високого рівня графічної майстерності в академічній художній освіті; досвід виховання творчих рис архітекторів засобами мистецтва у різноманітних методичних підходах та експериментах, акцентоване пізнання граматики формотворення в евристичному, пошуковому навчанні мистецтва у модерністський період; чітка організаційна структура та стадійність сучасної мистецької освіти, яка має значний потенціал у розв'язанні соціальних, естетичних завдань архітектури.

Історично сформована, практично апробована діюча система неперервної образотворчої підготовки в структурі архітектурної освіти України є унікальною і повною. Позитивним рушієм її подальшої розбудови постає діалектичне поєднання глобальних інтеграційних процесів та локального інтенсивного розвитку регіональних закладів освіти, посилення їх автономії, збереження кращих університетських традицій, підвищення якості та рівня освіти. Однак, виявлено і негативні аспекти, пов'язані із збереженням вузькофахової прагматичної концепції мистецької освіти, нехтуванням специфікою архітектурної творчості, місцем образотворчої діяльності у пізнавальних та комунікаційних процесах та її потенціалом у розвитку мислення студентів.

Сукупність історичних даних та результати аналізу чинної освітньої практики спонукають зробити висновок про те, що сучасний стан образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах потребує оновлення наукових підходів, технологій та методик мистецького навчання для комплексного забезпечення професійно-творчого розвитку майбутніх фахівців.

У другому розділі **«Система образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах»** теоретично обґрунтовано концепцію та сконструйовано модель образотворчої підготовки архітекторів, визначено шляхи її практичної реалізації в освітньому середовищі вищого навчального закладу, досліджено та структуровано змістове наповнення системи образотворчої підготовки відповідно до виробничих функцій бакалавра та магістра архітектури.

Концепція образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах детермінована соціальним замовленням на підготовку конкурентоспроможних фахівців архітектурної сфери й полягає у спрямуванні педагогічного процесу на особистість студента, забезпеченні розвитку духовно-творчого потенціалу, вихованні ціннісного ставлення до професії та культури людства, стійкого прагнення до саморозвитку й самовдосконалення у мистецькому пізнанні. Тому систему образотворчої підготовки архітекторів тлумачимо як педагогічно організований процес оволодіння студентами надбаннями художньої культури в єдності навчання та становлення творчої індивідуальності майбутнього фахівця, результатом чого є сукупність професійно вагомих художніх знань, умінь, творчого досвіду та ціннісних орієнтацій.

Розгортання образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах у визначеній єдності процесу й результату передбачає втілення таких концептуальних ідей: 1) відповідності змісту мистецького навчання вимогам професійної практики архітектурного виробництва у формуванні образотворчої готовності випускників ефективно виконувати проектну, науково-аналітичну, комунікативну, організаційну та освітню виробничі функції; 2) цілеспрямованого виховання креативності майбутніх архітекторів у активній взаємодії з мистецтвом і суспільним життям, творчому трансформуванні здобутків архітектурної науки та практики в індивідуальній художній манері діяльності; 3) синергетичної організації та гнучкого моделювання процесу викладання мистецьких і спеціальних дисциплін на основі інтеграції їх змісту, можливості переструктурування сукупності методів та форм педагогічного впливу відповідно до змін у соціальних і професійних вимогах, що, в цілому, сприятиме підготовці мобільного, активного, пристосованого до реалій ринку фахівця архітектури. Концептуальні ідеї реалізації образотворчої підготовки архітекторів органічно поєднано з загальнодидактичними та міждисциплінарними принципами професійної освіти, специфічними принципами композиційності, професійної мобільності, історизму, проблемності, диференціації, модульного структурування, професіоналізму та стандартизації.

Педагогічне моделювання образотворчої підготовки архітекторів здійснено відповідно до розглянутих методолого-теоретичних засад та визначених світовою архітектурною спільнотою вимог до фахівця, спрямоване на досягнення її мети –

формування образотворчої готовності студентів до професійної діяльності, художньої та архітектурної творчості, саморозвитку та самореалізації у просторі культури, освіти та професійному середовищі.

Теоретично обґрунтовано та сконструйовано модель образотворчої підготовки архітекторів у взаємодії цільового, змістового, процесуального і оцінювально-результативного блоків як підсистем її функціонування у вищому навчальному закладі (рис. 1). Цільовий блок зумовлюється проголошеною метою і завданнями образотворчої підготовки щодо становлення професійної художньої культури студентів, отримання комплексу мистецьких знань і вмінь, розширення досвіду самостійної художньої творчості, розвитку креативно-особистісних якостей. Змістовий блок складається з організованої взаємодії художніх і проектних дисциплін, інтегративне опанування яких забезпечує набування необхідних знань, умінь та ціннісних орієнтацій студентів-архітекторів. Процесуальний блок визначений освітніми функціями образотворчої підготовки та зумовлює вибір новітніх технологій, комплексу педагогічних методів, форм та засобів здійснення фахово спрямованого образотворчого навчання. Оцінювально-результативний блок відображає процес і результати моніторингу навчальних досягнень студентів та сформованість образотворчої готовності архітекторів до професійної діяльності.

Виявлено потенціал синергетичного розвитку педагогічної системи неперервної образотворчої підготовки архітекторів у постійній взаємодії культурологічного, художньо-професійного та креативно-особистісного напрямків, де *культурологічний* передбачає формування комплексу етичних норм, естетичних поглядів, ціннісних орієнтацій студентів при опануванні ними суспільного значення архітектурної праці, її місця в художній культурі; *художньо-професійний* об'єднує когнітивні та діяльнісні параметри образотворчої підготовки, визначеної кваліфікаційними вимогами до фахівця, у здобуванні студентами фахових поліхудожніх знань, умінь і навичок, відповідному плануванні, організації, контролю, регулюванні навчально-пізнавальної діяльності та аналізі її результатів; *креативно-особистісний* передбачає стимулювання пізнавальної активності студентів через різноманітні способи отримання знань відповідно до індивідуальних особливостей кожного, набуття досвіду їх трансформації та творчого застосування в архітектурній професії. Постійний розвиток системи образотворчої підготовки архітекторів зумовлено взаємоперетином трьох параметрів: динамікою ціннісних орієнтацій студентів (етичні норми, художній світогляд, професійна художня культура); етапами неперервної образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах (першокурсник, бакалавр, магістр); особистісним творчим зростанням (художні вміння, образотворча креативність, індивідуальна творча манера). Під час взаємодії визначених одиниць виникає множина варіантних ситуацій, до кожної з яких застосовано диференційований педагогічний підхід.

Окреслено поліфункціональність системи образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах (гуманістична, пізнавальна, ціннісно-орієнтаційна, організаційна, інтегративна функції), її взаємозв'язок із соціальним середовищем та іншими освітніми сферами, відповідність перспективам розвитку архітектурної галузі.

Рис. 1. Модель образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах

Зовнішній контекст функціонування системи образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах визначений науковими теоріями педагогічного управління та менеджменту вищої освіти й встановлює послідовність планування організаційних завдань: маркетинг регіонального ринку освітніх послуг; нове співвідношення підструктур підготовки відповідно до вимог ринку праці; добір педагогічних технологій мистецького навчання майбутніх фахівців; моніторинг якості, аналіз результатів та відповідне коригування змісту образотворчої підготовки архітекторів. Зміцненню міжнародного співробітництва, переходу на загальноєвропейську кредитно-трансферну систему (ECTS) в архітектурній освіті сприяє кредитно-модульна організація навчального процесу, яка визначає внутрішні процесуальні основи реалізації моделі образотворчої підготовки, що зумовлює її розгортання за перспективними стратегіями педагогіки творчості, передбачає вибір оптимальних технологічних параметрів проблемно-дослідного типу її побудови, дотримання позицій розвивального навчання, необхідність модульного структурування окремих навчальних дисциплін та цілісного змісту образотворчої підготовки архітекторів.

Поглиблено освітній зміст образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах, де запроваджено відкриту системну взаємодію чотирьох підструктур – знань (когнітивно-інформаційного базису), вмінь і навичок (практики навчальної діяльності), ціннісних орієнтацій (досвіду емоційно-оцінного ставлення), творчих здібностей (креативності), зміцнено єдність когнітивного та операційного складників мистецького навчання відповідно до виробничих функцій та вимог щодо підготовки бакалаврів і магістрів з урахуванням динаміки змін соціальних, естетичних і технічних засад архітектури.

Дотримання цих вимог забезпечує оновлення змістового наповнення образотворчої підготовки архітекторів шляхом взаємозв'язку теоретичних, проектних та художніх дисциплін, визначення пріоритетних напрямків інновацій, запровадження поліпредметної інтеграції. У кожному навчальному семестрі встановлено змістові паралелі між основними навчальними дисциплінами (від трьох до шести предметів), де провідною є фахова дисципліна «Архітектурне проектування». На початкових етапах увага зосереджується на художніх аспектах архітектури у пошуці гармонії композиції, поступово вирішуються більш складні естетичні завдання моделювання міського простору, створення нових арт-об'єктів сучасної культури. Так, при підготовці бакалаврів на першому курсі навчання інтегруємо зміст дисциплін «Архітектурне проектування», «Архітектурна графіка», «Рисунок», «Історія мистецтв» (1 семестр), на другому – «Архітектурне проектування», «Архітектурне кольорознавство», «Живопис», «Культурологія» (3 семестр), на третьому – «Архітектурне проектування», «Рисунок», «Історія архітектури» (5 семестр), на четвертому – «Архітектурне проектування», «Дизайн інтер'єру», «Рисунок», «Теорія сучасної архітектури» (7 семестр). Таким чином, долається локалізація змісту окремих дисциплін, встановлюється єдність навчальних цілей, провідна лінія професійної вираженості тематики, змісту завдань, критеріїв оцінювання навчальних досягнень, що відображено в оновленому комплексному методичному забезпеченні образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах.

У третьому розділі «**Методичне забезпечення образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах**» обґрунтовано сукупність педагогічних методів та форм образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах, методичні основи поліпредметної інтеграції, систему моніторингу навчальних досягнень майбутніх фахівців архітектури.

Визначену концепцію синергетичного розвитку системи образотворчої підготовки архітекторів втілено в авторському підході щодо її методичного забезпечення на основі варіативного komponування елементів змісту навчання, що зумовило динамічну взаємодію трьох груп методів педагогічного впливу. До першої групи належать *методи становлення професійної художньої культури*, спрямовані на утвердження системи цінностей майбутніх фахівців, усвідомлення суспільних орієнтирів та естетичної сутності архітектурної діяльності, самовизначення у професії: мотиваційні методи становлення фахової самосвідомості та зростання інтересу до навчання; культурологічного синтезу при аналізуванні мистецьких явищ; професійної проблематизації навчання відповідно до завдань архітектурної практики; метод клаузур при пізнанні алгоритмів художньо-творчого пошуку; розв'язання архітектурних завдань в художніх ескізах; діяльнісного навчання (метод проектів – дослідницького, творчого, практичного, випереджального, метапредметного характеру, пізнавальної ділової гри, вербального спілкування – публічного виступу, захисту фан-проектів, навчальної дискусії), інформаційні методи (комп'ютерної графіки, інтерактивної комунікації, дистанційного навчання, віртуального архітектурного моделювання, автоматизованого самоконтролю, електронного портфоліо студента).

До другої групи належать *методи формування образотворчої грамотності* в єдності теорії та практики, орієнтовані на інтеграцію філософських, культурологічних й архітектурно-мистецьких знань, на розвиток дослідницьких, композиційних і технічних художніх умінь студентів у контексті потреб архітектурного виробництва: методи активізації інтелектуального потенціалу студентів у теоретичному пізнанні мистецтва (структуризації професійно вагомих мистецьких знань – композиційного синтезу, створення особистісного тезаурусу теоретичних понять): дослідницькі методи (іконологічний, художньо-біографічний, алгоритмічного та композиційного аналізу творів мистецтва); композиційно-пошукові евристичні методи практичного навчання (конструктивний, перспективної побудови, колірного, об'ємного, образного моделювання при виконанні ескізів-фантазій, рисунків з натури, з пам'яті та за уявою). Третя група об'єднує *методи розвитку образотворчої креативності*, що забезпечують особистісно-рефлексивне опанування світової художньої спадщини, пізнання основ архітектурної творчості завдяки збагаченню, трансформації та творчому застосуванню набутого художнього досвіду, генеруванню нових шляхів пізнання на рівні образів та емоцій: методи художньої рефлексії (асоціативні, інверсії, евристичних аналогій); творчого експерименту; тренування креативності; аналітичні методи (композиційного аналізу, графічної формалізації, комбінаторний, концептуального і тактико-стратегічного моделювання).

Сукупність пропонованих педагогічних методів об'єднано за принципами інтеграційного взаємопроникнення художніх та проектних завдань й орієнтирами

переходу від репродуктивної до синтезувальної навчально-творчої діяльності студентів за єдністю образних та логічних аспектів художнього пізнання, становлення апарату професійного спілкування й індивідуальної художньої манери майбутнього фахівця.

Функціонування системи образотворчої підготовки архітекторів в освітньому просторі університету забезпечено поєднанням різних *педагогічних форм* організації навчально-виховного процесу й видів навчальних занять: аудиторні (лекції, практичні та лабораторні заняття, консультативні заняття, художні майстерні, пленерна практика) та позааудиторні заняття (навчальна екскурсія, наукові конференції, воркшопи, виставки-презентації, громадська діяльність, участь у творчих об'єднаннях, конкурсах тощо); дистанційне навчання у віртуальному освітньому середовищі; самостійна робота студентів (індивідуальні завдання, елементи наукового дослідження); планові контрольні заходи та самоконтроль. У комплексі всі вони слугують мотиваційними факторами особистісного розвитку й вагомою умовою продуктивної навчальної діяльності, професійного становлення майбутніх архітекторів.

Професійна проблематизація образотворчого навчання сприяла оволодінню студентами методологією архітектурної творчості, що відбувалося у двох зустрічних напрямках: при проектуванні увага зосереджувалася на загальнохудожніх контекстах архітектури, а кожне завдання з мистецьких дисциплін набувало професійного характеру відповідно до актуальних питань архітектурної практики. Завдяки педагогічній установці на розв'язання проблем архітектури художніми засобами студенти навчалися мислити й творити за законами композиційної гармонії. Це забезпечила розроблена методична послідовність професійно зорієнтованих навчальних завдань зростаючої складності, кожне з яких мобілізувало творчий потенціал студентів й орієнтувало на становлення індивідуальної художньої манери. Будь-яка навчальна проблема трансформувалась до розгляду певного композиційного завдання у послідовності трьох пошукових рівнів – рисунок з натури, робота за уявою, архітектурна творчість. Для кожного виду роботи передбачено варіативність змісту завдань, методик їх виконання, альтернативність тематики, графічних технік тощо, що дало змогу максимально врахувати індивідуальні особливості та художні уподобання кожного студента.

Розроблено методичні основи інноваційного образотворчого навчання при запровадженні різних вимірів *поліпредметної інтеграції* – від взаємообміну фактологічною інформацією до активного застосування потенціалу міжпредметних зв'язків у композиційно-структурному, поняттєво-типологічному, алгоритмічному, індивідуально-пошуковому синтезі змісту образотворчих і проектних дисциплін. В організації практичної роботи запропоновано використати інтегративні чинники, деталізовані в конкретних навчальних проблемах (композиційна організація площини (простору), виявлення об'ємно-просторової структури форм, образність композиції), та інтегровані тематичні одиниці змісту (графіка, колірна гармонія, архітектурна композиція, внутрішній простір споруди, архітектурне середовище, художній образ, творчість).

Проаналізовано відповідну типологію універсальних композиційних понять згідно з першоелементами мистецької свідомості, художньої мови та контексту професійної діяльності архітектора на першому – базовому – рівні (лінія, колір, форма, простір), другому – узагальнювальному (пропорції, масштаб, ритм, динаміка, домінанта), третьому – системному – рівні (стиль, гармонія, рівновага), зміст кожного окремого поняття деталізовано завдяки побудові тривекторної просторової схеми, що конкретизує методику здійснення поліпредметної інтеграції, забезпечує науковість, ґрунтовність та фаховий характер мистецьких знань, цілісність художніх умінь студентів, позитивно впливає на становлення професійної свідомості, формує креативні якості, зміцнює мотивацію мистецького навчання, орієнтує на безперервне самовдосконалення й саморозвиток.

Запропоновано комплексну методику визначення навчальних досягнень майбутніх архітекторів, яка дає змогу оцінити сформованість світоглядних орієнтирів, розвиток професійної культури, образотворчої компетентності, фіксувати креативні прояви та активність особистості в науково-художньому пізнанні. *Модульно-рейтингова система педагогічного моніторингу* ґрунтується на наскрізному й накопичувальному оцінюванні результатів навчання упродовж усіх етапів образотворчої підготовки. Системність та об'єктивність контролю забезпечує поєднання його різновидів (попередній, поточний, проміжний, підсумковий, узагальнювальний), комплекс контрольних процедур вимірювання образотворчих навчальних досягнень студентів (діагностувальні, мотиваційні, науково-систематизувальні, диференційованої оцінки) у фронтальних та індивідуальних формах, використання єдиної шкали оцінювання. Застосовано різні методи перевірки та способи кількісної оцінки навчальних досягнень студентів: тестування, індивідуальна перевірка виконаних робіт, комп'ютерні методи автоматизованого контролю і самоконтролю.

Запроваджено новітні методи контролю, які водночас виконували мотиваційну функцію, і здійснювались у діалоговій формі: кероване спостереження, взаємоконтроль, самоконтроль та обговорення результатів, аналітичний перегляд-дискусія. Рейтингові карти містили показники, що відображали не тільки обсяг набутих художніх знань і вмінь, але й ступінь оволодіння досвідом творчої діяльності та навичками професійного спілкування. Ефективними для мотивації навчальної успішності та фахового зростання студентів були специфічні методи контролю у вигляді звіту, наближені до умов професійної діяльності архітектора, зокрема *творча презентація* результатів дала змогу отримати кількісні та якісні оцінки, перевірити здатність студентів захищати свої ідеї, поєднуючи вербальні та візуальні матеріали.

Апробовано методику комплексного оцінювання навчальних досягнень у *портфоліо студента-архітектора* як універсальній формі та засобі фіксування, накопичення, оцінки, самооцінки та презентації індивідуальних досягнень за певний освітній період, що дає змогу простежити соціальні, художньо-професійні та креативні аспекти результативності образотворчої підготовки, проектувати та оперативно коригувати освітню траєкторію кожного студента інтегровано, а не в межах однієї дисципліни, планувати подальші напрямки його самовдосконалення у навчальній, самостійній і творчій діяльності.

У четвертому розділі «Експериментальне дослідження формування образотворчої готовності архітекторів до професійної діяльності» презентовано загальну характеристику структури та технології експериментальної роботи, реалізовано універсальну методику моніторингу та статистичного узагальнення результатів щодо підтвердження гіпотези дослідження.

Дослідження ефективності функціонування системи образотворчої підготовки архітекторів здійснювалося у послідовності пошукового, фактологічного та моделювального періодів здійснення констатувального (початкова діагностика) і формувального експерименту (практичне впровадження науково-методичної системи, діагностичні процедури), підсумкового діагностування та узагальнення результатів експериментальної роботи.

Цілісність образотворчої готовності архітекторів до професійної діяльності визначено в єдності мотиваційного, когнітивного та особистісного компонентів. Діагностування стану сформованості образотворчої готовності архітекторів відбувалося за трьома критеріями: *мотиваційно-ціннісним*, який відобразив стійкість професійних мотивів, адекватних цілям і функціям образотворчої діяльності фахівців, й усвідомлення естетики та значення архітектури в світовому культурному прогресі; *інтеграційно-гностичним*, котрий узагальнив особистісний досвід спілкування з мистецтвом у вимірах образотворчої грамотності студентів-архітекторів у єдності теоретичних та практичних знань, умінь і навичок; *творчодіяльнісним*, який дав змогу простежити характер проявів образотворчої креативності на шляху накопичення індивідуального досвіду продуктивної діяльності. Ця система критеріїв, універсальних показників (знання, розуміння, операції, аналіз, синтез) та рівнів сформованості образотворчої готовності (творчий, стабільно-продуктивний, продуктивний, репродуктивний) дала змогу перевірити достовірність гіпотези дослідження в оцінці результативності експериментального впровадження системи образотворчої підготовки архітекторів в освітній процес вищих навчальних закладів.

Творчий (високий) рівень сформованості образотворчої готовності архітекторів до професійної діяльності передбачає усвідомлення та проектування перспектив власної самореалізації у професії, сформованість художньо-професійної культури, усвідомлення синтезу соціальних, культурологічних, естетичних і духовних цінностей архітектури, цілісність наукового світогляду та мистецького тезаурусу, здатність до рефлексивного опанування й професійної інтерпретації художнього знання у створенні оригінальних грамотних композицій, що підкріплено готовністю до продукування самостійних архітектурних ідей та образотворчих методів їх практичної реалізації, спрямованістю на саморозвиток, що забезпечує формування креативної манери образотворчих дій архітектора-майстра.

Стабільно-продуктивний (достатній) рівень позначений стійкою налаштованістю студентів на оволодіння професією, основами фахової культури, усвідомлення суспільного значення та загальнохудожніх вимірів архітектури, володінням базовими знаннями мистецької теорії та практичними композиційними вміннями, прагненням підвищувати свою кваліфікацію, що становить образотворчу манеру архітектора-проектанта.

Продуктивний (середній) рівень виявляє наявність у студентів інтересу до архітектурної професії, знання основних функцій мистецтва у суспільному житті, здатність до розв'язання прикладних художніх завдань архітектурної сфери за типовими зразками, обмеженість мистецьких знань та вмінь, незацікавленість у поширенні образотворчого досвіду, що забезпечує готовність до виробничих дій архітектора-виконавця.

Репродуктивний (низький) рівень фіксує неусвідомленість студентами професійних орієнтирів, обмеженість власних естетичних уподобань, відсутність мотивації для художнього саморозвитку, володіння лише фактологічною художньою інформацією, набуття лише основних графічних навичок, що надає можливість виконувати елементарні образотворчі дії архітектора-техніка.

Для організації експериментально-дослідної роботи було сформовано контрольну (484 особи) та експериментальну (490 осіб) групи зі студентів спеціальності «Архітектура будівель і споруд», рівних за віковими та освітніми ознаками, які мали рівнозначні умови навчального процесу. Навчання контрольної групи відбувалося за традиційною методикою усталеними методами, експериментальна група студентів навчалася відповідно до моделі образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах.

Упродовж *констатувального* експерименту було апробовано діагностувальний інструментарій критеріально-рівневого дослідження сформованості образотворчої готовності студентів контрольної та експериментальної груп щодо виявлення особистісного ставлення та усвідомлення сутності архітектурної творчості, налаштованості на творчий саморозвиток засобами мистецтва. Застосована схема дослідно-педагогічного моніторингу поєднувала методи вербального та невербального діагностування параметрів образотворчої готовності студентів архітектурних спеціальностей, надавала змогу здійснювати комплексне оцінювання, оперативно коригувати освітні стратегії та засоби їх реалізації, прогнозувати проміжні та кінцеві результати. На початку констатувального експерименту за методом контент-аналізу змісту художнього тексту (есе на тему «Архітектура – вічне мистецтво») здійснено аналіз стану образотворчої компетентності студентів, що дало змогу виявити поверхневий, фрагментарний характер художніх знань, значні ускладнення у вербалізації своїх вражень та оцінок. У цілому, майбутні фахівці показали інтерес до професії, позитивну налаштованість на оволодіння її художніми основами. Надалі методи вербальної діагностики (анкетування за адаптованими методиками В. Ядова–І. Кузьміної–А. Реана та Д. Джонсона–О. Тунік, комплексне тестування) та контрольних графічних завдань (проектна і творча клаузури; пошукове завдання з рисунка) забезпечили повне та об'єктивне визначення рівня сформованості образотворчої готовності учасників контрольної та експериментальної груп в інтерполяції експертних оцінок (незалежний експерт; оцінка викладача, взаємооцінка, самооцінка). Узагальнення та аналіз отриманих даних наявно засвідчили доволі низьку сформованість досліджуваної якості й переважання середнього та достатнього рівнів у студентів контрольної (30,4 %, 34,5 %)

та експериментальної груп (30,6 %, 35,0 %), низький рівень виявлено відповідно в 16,3 %, 16,5 % учасників, високий рівень продемонстрували 18,8 % і 17,9 % від загальної кількості респондентів. Виявлені недоліки чинного мистецького навчання студентів визначили педагогічні ресурси удосконалення процесу образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах.

Формувальний експеримент передбачав упровадження розробленої моделі образотворчої підготовки архітекторів у реальних освітніх умовах. Експеримент здійснено у Полтавському національному технічному університеті імені Ю. Кондратюка, Харківському національному університеті будівництва і архітектури, на факультеті будівництва і архітектури Львівського національного аграрного університету, на факультеті архітектури туристичних комплексів Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, в Архітектурно-художньому інституті Одеської державної академії будівництва і архітектури, на архітектурному факультеті Київського національного університету будівництва і архітектури, в Інституті архітектури Національного університету «Львівська політехніка», в яких було діагностовано початковий стан сформованості образотворчої готовності студентів до професійної діяльності та забезпечено однакові умови експериментального навчання.

Реалізація програми формувального експерименту здійснювалася протягом операційного, праксеологічного та діагностувального етапів. На першому, *операційному етапі*, основна увага надавалась зміцненню інтересу до професії та позитивної мотивації продуктивної навчальної діяльності, збільшенню та систематизації образотворчого тезаурусу студентів, оволодінню базовим досвідом застосування художніх знань і вмінь у сфері архітектури, стимулюванню потреби творчого зростання, визначенню власних естетичних уподобань. Цьому сприяли проблемна організація образотворчого навчання, діалогове педагогічне спілкування, евристичні, дослідницькі методи інтеграції змісту мистецьких і проектних дисциплін, серед яких було визначено «Історію мистецтв», «Архітектурне проектування», «Архітектурну композицію», «Архітектурне кольорознавство», «Рисунок», «Живопис» та плернерну практику. Опанування ними розвинуло уявлення студентів про шляхи саморозвитку засобами мистецтва, забезпечило вільне орієнтування у художньо-культурологічному просторі майбутньої професії, заклало стійкі основи образотворчої готовності архітекторів до самостійної професійної діяльності. Було зафіксовано збільшення якісних та кількісних даних щодо сформованості досліджуваної характеристики, майбутні архітектори виявили здатність вільно оперувати мистецтвознавчими термінами, висловлювати власні судження, надавати оцінку та обґрунтовувати естетичну позицію, міждисциплінарний характер композиційних знань і вмінь, виявили розуміння специфіки архітектурної творчості, обираючи оптимальні художні способи її здійснення.

Наступний, *праксеологічний етап*, акцентував соціокультурний та особистісний виміри формування образотворчої готовності архітекторів до професійної діяльності, забезпечував синтез мистецького навчання з фаховою проблематикою, орієнтував студентів на становлення індивідуальної творчої

манери. Визначальним на цьому етапі стало формування системи цінностей, що сприяло самовизначенню майбутнього фахівця як творчої особистості. Процес професійно спрямованої образотворчої діяльності було спрямовано на виховання у студентів здатності осмислювати, узагальнювати та інтерпретувати досвід художньої культури та соціуму при самостійному конструюванні власного шляху професійного зростання. Тому актуальним постало поєднання мотиваційних й діяльнісних методів професіоналізації та аналітичних методів художнього навчання студентів, що реалізовувалися під час викладання дисциплін: «Рисунок» (III–IV курси), «Архітектурне проектування»; «Стилістика інтер'єру» (V курс), при виконанні бакалаврської та магістерської кваліфікаційних робіт.

Проблемність та інтегрований характер мистецького навчання розвивали творчу активність та самостійність студентів, чому значно сприяло створення педагогічних ситуацій, наближених до реальних умов архітектурного виробництва, застосування методів евристичного пошуку рішень. Опанування науковими принципами художнього моделювання, експериментування і тренування креативних навичок урізноманітнювало особистий досвід композиційного формоутворення, мобілізувало творчі сили студентів, спрямовувало на професійне зростання. Під час виконання дипломного проекту студентам-бакалаврам надавалася можливість виявити самостійність, здатність до креативного пошуку та презентації оригінальних архітектурних рішень, продемонструвати індивідуальну художню манеру. Фахове спрямування науково-практичної роботи магістра поглиблювало комплекс знань про художні проблеми професії, розвивало креативність, формувало навички свідомого і керованого окреслення перспектив власного професійного становлення.

Результатами цього етапу стали: значне зміцнення професійної самосвідомості майбутніх архітекторів, опанування вміннями творчо синтезувати образотворчі та проектні методи навчання. Студенти свідомо застосовували потенціал мистецтва при розв'язанні актуальних завдань архітектурної науки та практики, самостійно віднаходили шляхи вирішення художніх проблем, опановували сучасні методи фахової творчості й укладали власні уподобання у обраній сфері діяльності, виявляли індивідуальну художню манеру роботи.

Застосований методичний арсенал сприяв випереджальному професійному розвитку студентів, готуючи не тільки грамотних фахівців, але й архітекторів-творців, здатних самостійно розв'язувати різноманітні завдання, передбачати виникнення нових проблем і прогнозувати їх наслідки, що остаточно забезпечило формування образотворчої готовності випускників до професійної діяльності.

На завершальному *діагностувальному етапі* формувального експерименту було здійснено фіксування та узагальнення даних щодо сформованості образотворчої готовності архітекторів до професійної діяльності, визначених за апробованою схемою дослідно-педагогічного моніторингу, змістовний аналіз одержаних емпіричних матеріалів обстеження контрольної та експериментальної груп студентів, для чого застосовувалися методи інтерпретації та наскрізного узагальнення результатів робочих статистичних матеріалів, які фіксували оцінки за всіма критеріями сформованості образотворчої готовності згідно з визначеними показниками. Основним засобом отримання кількісних (оцінка) та якісних

(відсоткове значення) даних була обрана 100-бальна шкала, адаптована до відсоткових показників. Діагностико-статистичне опрацювання даних виконано за допомогою комплексу адекватних проблемі та технології експерименту методик і комп'ютерної програми «Статистика в педагогіці», які дали змогу оцінити результативність експериментального впровадження розробленої моделі образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах.

Підсумкове узагальнення цих даних засвідчило позитивні якісні результати в за окремими критеріями сформованості образотворчої готовності студентів до професійної діяльності (табл. 1) та в цілому (рис. 2).

Таблиця 1

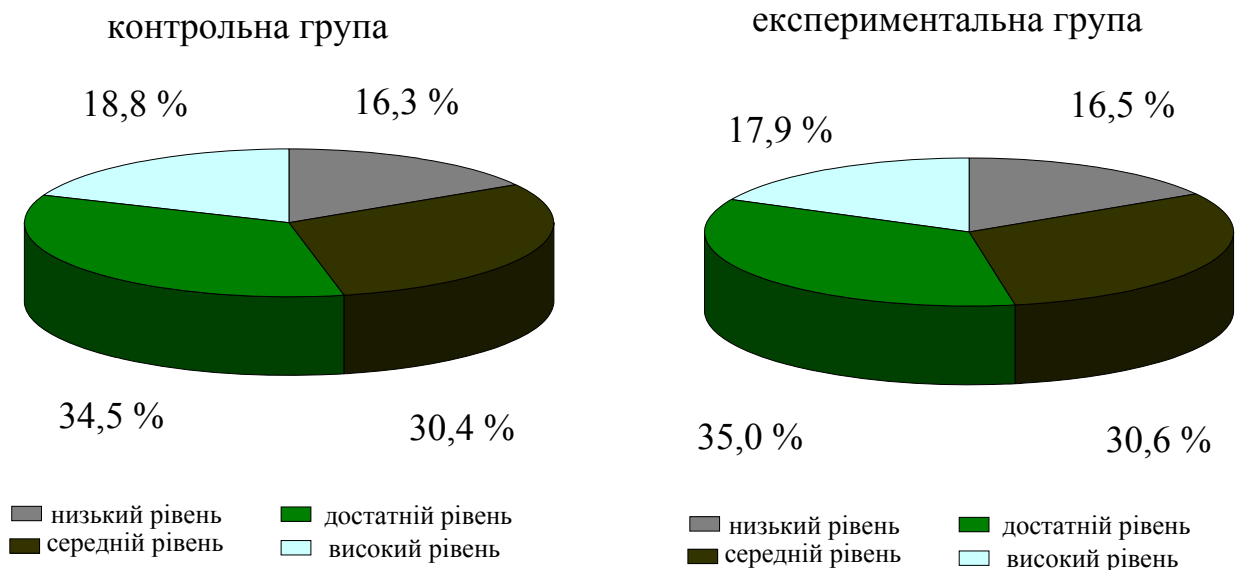
Сформованість образотворчої готовності архітекторів до професійної діяльності

Рівні	Критерії											
	мотиваційно-ціннісний				інтеграційно-гностичний				творчо-діяльнісний			
	початковий		кінцевий		початковий		кінцевий		початковий		кінцевий	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
Контрольна група (484 респонденти)												
низький	102	21,1	87	17,9	50	10,4	30	6,3	77	15,9	61	12,6
середній	175	36,2	135	28,0	148	30,5	93	19,2	119	24,6	139	28,7
достатній	112	23,1	165	34,1	139	28,7	173	35,7	251	51,9	242	50,1
високий	95	19,6	97	20,0	147	30,4	188	38,8	37	7,6	42	8,6
Експериментальна група (490 респондентів)												
низький	110	22,3	6	1,3	58	11,9	9	1,8	75	15,5	10	2,1
середній	180	36,7	53	10,9	150	30,6	54	11,1	121	24,7	60	12,2
достатній	119	24,5	183	37,3	142	29,0	141	28,7	246	50,2	186	37,9
високий	81	16,5	248	50,5	140	28,5	286	58,4	48	9,6	234	47,8

За підсумками експериментального навчання істотно підвищився загальний ступінь сформованості образотворчої готовності архітекторів до професійної діяльності у порівнянні з результатами традиційних методів, зокрема, при досягненні високого рівня покращилися показники мотиваційно-ціннісного ставлення студентів до обраної професії в контрольній групі на 0,4 %, а в експериментальній групі – на 34,0 %; дані оволодіння студентами професійно зорієнтованими художніми знаннями в контрольній групі засвідчили збільшення на 8,4 %, а в експериментальній групі – на 29,9 %; творчо-діяльнісний критерій сформованості образотворчої готовності засвідчив, що студенти експериментальної групи більшою мірою розвинули свій творчий потенціал та креативні якості (на 38,2 %), а в контрольній групі – лише на 1,0 %.

Констатовано, що в контрольній групі не існує суттєвої динаміки змін за окремими показниками сформованості вимірюваної якості – найбільший приріст спостерігається за показником «операції» (+7,2 %), дещо нижчий приріст за показниками «аналіз» і «синтез» (+6,2 % і +5,3 % відповідно), найнижчі прирости виявлено у показниках «знання» та «розуміння» (5,0 % і 2,5 % відповідно). Після впровадження розробленої моделі образотворчої підготовки архітекторів у експериментальних групах спостережено стабільне збільшення всіх показників – найвищий приріст за показником «синтез» (43,7 %), дещо менші прирости за показниками «знання» і «розуміння» (42,0 % і 43,5 % відповідно), «операції» (38,3 %) та «аналіз» (38,8 %).

Констатувальний експеримент

Формувальний експеримент

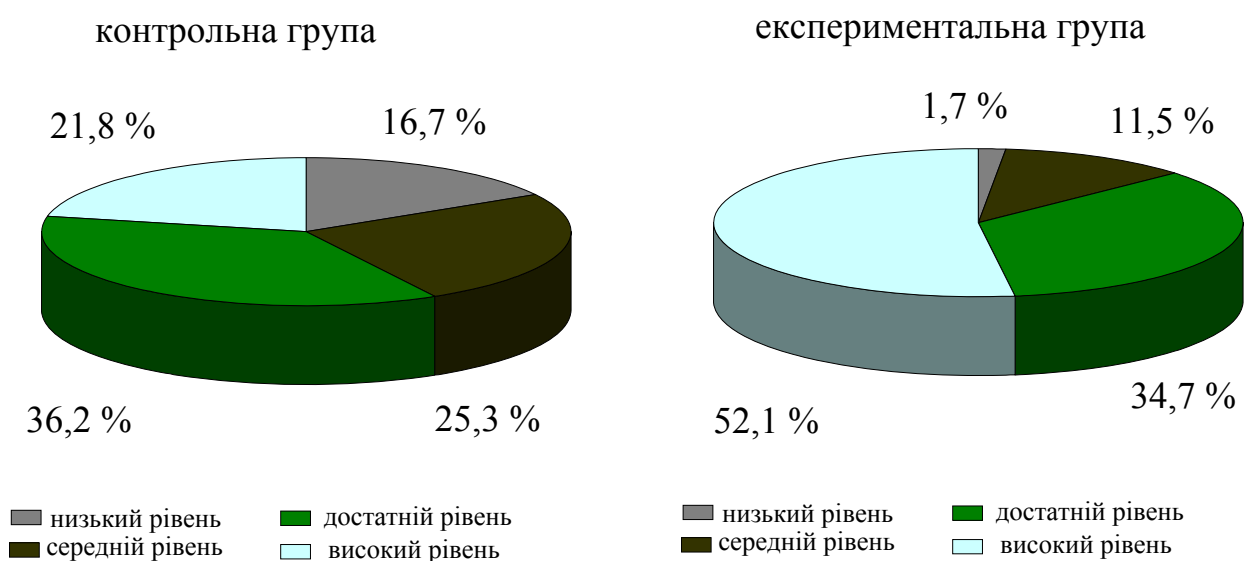

Рис. 2. Динаміка сформованості образотворчої готовності архітекторів до професійної діяльності

З'ясовано, що на початку формувального експерименту показники стану сформованості образотворчої готовності архітекторів до професійної діяльності у контрольній та експериментальній групах були майже однаковими, а кінцеві – істотно відрізнялися. Дані дослідження свідчать, що суттєво зменшилася кількість студентів з *низьким рівнем* означеної характеристики за всіма критеріями, значно зменшилася кількість осіб із *середнім рівнем* її сформованості – у контрольній групі на 5,1 %, а в експериментальній – на 19,1 %. Результати достатнього рівня суттєво не змінилися ні в контрольній, ні в експериментальній групах (відбулося коливання в межах 4÷5 %), проте значно зросла кількість респондентів з *високим рівнем* образотворчої готовності до професійної діяльності у експериментальній групі на 34,2 %, тоді як у контрольній лише на 3,0 %.

Виявлена динаміка сформованості образотворчої готовності архітекторів до професійної діяльності наочно відображає диференціацію її значень у контрольній та експериментальній групах: порівняно незначні зміни кількісних показників у контрольній групі та значні позитивні зрушення щодо формування означеної якості у студентів-архітекторів експериментальної групи.

ВИСНОВКИ

У дисертації узагальнено теоретико-методичні основи образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах, експериментально доведено ефективність цілісної педагогічної системи, інноваційний характер якої полягає у професійній спрямованості та інтеграції змісту образотворчих дисциплін, доцільному формуванні креативності студентів-архітекторів у пізнанні закономірностей архітектурної творчості та становленні індивідуальної художньої манери, що забезпечує образотворчу готовність випускників до продуктивної професійної діяльності в архітектурній галузі.

1. Комплексний проблемно-цільовий, нормативно-порівняльний, історико-логічний аналіз значного обсягу джерел дав підставу виявити стан розроблення проблеми у світовій та вітчизняній науці та практиці, що підтвердило особливу актуальність розбудови системи образотворчої підготовки як підсистеми неперервної архітектурної освіти, яка відповідала б зростаючим вимогам до фахівця, котрий зможе реалізуватися у різних видах художньо-професійної діяльності, буде здатним творчо розв'язувати соціокультурні та естетичні завдання архітектури у сучасному суспільстві.

У процесі аналізу теорії та практики образотворчої підготовки архітекторів у історичній ретроспективі виявлено, що її незаперечним надбанням є здавна випробуваний синтез проектної діяльності, художнього навчання та реальної практики будівництва, співтворчість майстра та учня, науковість та ґрунтовність опанування класичних традицій мистецтва в єдності теорії та практики, досвід евристичного пізнання основ художнього формотворення. У цілому сформована сучасна мистецька підготовка архітекторів має чітку стадійність, розвинений методичний комплекс, що визначає її значний потенціал у розв'язанні соціальних, естетичних завдань архітектури. Проте вона характеризується збереженням вузькофахового прагматичного підходу, низьким ступенем використання розвивального впливу мистецтва, недоречним пануванням тенденцій

академічного традиціоналізму в методиках викладання дисциплін, що зумовлює потребу істотного оновлення наукових підходів і запровадження інновацій у практику образотворчого навчання архітекторів.

2. Фундаментування концепції образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах гуманістичною та культурологічною освітніми парадигмами з позицій інтеграції системно-синергетичного, особистісного, компетентнісного наукових підходів спрямовує педагогічний процес на особистість студента, забезпечує розвиток духовно-творчого потенціалу, інтелектуальну та моральну свободу, виховання ціннісного ставлення до професії та культури людства, стійке прагнення до саморозвитку й самовдосконалення у мистецькому пізнанні. Доведено, що ефективність розгортання процесу образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах забезпечується низкою концептуальних ідей, зокрема: відповідності змісту мистецького навчання вимогам професійної практики архітектурного виробництва; цілеспрямованого виховання креативності майбутніх архітекторів засобами мистецтва, творчому засвоєнню й трансформації здобутків архітектурної науки та практики; гнучкій організації навчально-виховного процесу на основі інтеграції змісту мистецьких і суміжних дисциплін.

Визначено, що образотворча підготовка архітекторів у вищих навчальних закладах становить собою складну поліфункціональну системно-синергетичну цілісність, що характеризується динамічним синтезом культурологічного, художньо-професійного та креативно-особистісного аспектів, здійснюється через суб'єкт-суб'єктні діалогічні відносини, забезпечує високоякісну професійно спрямовану мистецьку освіту випускників відповідно до соціальних вимог і потреб архітектурної галузі. В умовах сучасних змін, які відбуваються у національній вищій освіті, система образотворчої підготовки архітекторів розвивається у діалектичному поєднанні глобальних інтеграційних процесів й локального інтенсивного розвитку регіональних вищих навчальних закладів, що відображається у посиленні їх автономії, збереженні кращих університетських традицій, запровадженні новацій та динамічному моделюванні змісту навчання, підвищенні якісних результатів підготовки фахівців архітектури.

3. Обґрунтована та розроблена модель образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах у логічній взаємозумовленості цільового, змістового, процесуального, оцінювально-результативного блоків як підсистем її розвитку та функціонування у вищому навчальному закладі сприяє розв'язанню виявлених суперечностей сучасної архітектурної освіти. Цільовий блок зумовлює мету та завдання образотворчої підготовки як становлення професійної художньої культури студентів, отримання комплексу мистецьких знань і вмінь, розширення досвіду самостійної художньої творчості, виховання креативно-особистісних якостей. Змістовий блок передбачає організацію взаємодії художніх і проектних дисциплін, інтегративне опанування яких забезпечує набування необхідних знань, умінь та ціннісних орієнтацій студентів-архітекторів. Процесуальний блок визначений освітніми функціями образотворчої підготовки та зумовлює вибір

новітніх технологій, комплексу педагогічних методів, форм та засобів здійснення фахово спрямованого образотворчого навчання. Оцінювально-результативний блок відображає процес і результати моніторингу навчальних досягнень студентів та сформованість їх образотворчої готовності до професійної діяльності.

Доведено, що дієва реалізація моделі образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах забезпечується інноваційними засадами мистецького навчання, запровадженням різних ступенів поліпредметної інтеграції, синтезом змісту образотворчих та проектних дисциплін, систематизацією та універсалізацією мистецьких знань і вмінь студентів з проекцією на фахову архітектурну сферу, засвоєнням та структуруванням світового художньо-культурного досвіду за загальними композиційними категоріями та поняттями, виокремленням наскрізних тематичних одиниць змісту дисциплін.

Виявлено, що інтегрування методів становлення професійної художньої культури, формування образотворчої грамотності та креативності майбутніх архітекторів, відповідних їм варіантних організаційних форм та видів навчальних занять, педагогічний моніторинг спільних результатів наукової та суспільної діяльності, теоретичних і практичних художніх навчальних досягнень, комплексний аналіз та наскрізне коригування процесу підготовки, взаємопроникнення художніх і проектних завдань уможливорює перехід від репродуктивної до синтезуючої навчально-творчої діяльності, опанування специфіки архітектурної творчості в синтезі образних і логічних аспектів художнього пізнання, становлення апарату професійного спілкування та індивідуальної художньої манери майбутнього фахівця.

4. Обґрунтування структурних компонентів образотворчої готовності архітекторів до професійної діяльності дало підстави для виокремлення критеріїв та показників її сформованості. Доведено, що мотиваційно-ціннісний критерій відображає стійкість професійних мотивів, адекватних цілям і функціям образотворчої діяльності фахівця, усвідомлення естетики та значення архітектури в світовому культурному прогресі, інтеграційно-гностичний – узагальнює особистісний досвід спілкування з мистецтвом у вимірах образотворчої грамотності студентів у єдності теоретичних та практичних знань, умінь і навичок, творчо-діяльнісний – дає змогу простежити характер виявів образотворчої креативності на шляху накопичення індивідуального досвіду продуктивної діяльності. Конкретні показники щодо кожного з них відображують інтегруючі універсальні виміри: знання, розуміння, операції, аналіз, синтез.

Виокремлення чотирьох рівнів сформованості образотворчої готовності архітекторів до професійної діяльності: репродуктивного (визначає елементарні образотворчі дії архітектора-техніка), продуктивного (забезпечує виробничі дії архітектора-виконавця), стабільно-продуктивного (відображає образотворчу манеру архітектора-проектанта); творчого (забезпечує формування креативної манери образотворчих дій архітектора-майстра) уможливило оцінювання результатів експериментального впровадження розробленої моделі образотворчої підготовки архітекторів у освітній процес вищих навчальних закладів.

5. У процесі дослідно-експериментальної роботи доведено, що підвищення ефективності процесу становлення образотворчої готовності студентів базового напрямку 6.060102 «Архітектура» спеціальності 8.06010201 «Архітектура будівель і споруд» уможлиблюється на основі перетворення їхньої образотворчої підготовки на синергетичну педагогічну систему, яка набуває неперервного розвитку за культурологічним, художньо-професійним та креативно-особистісним векторами відповідно до соціального замовлення, сучасних і перспективних потреб архітектурної галузі у кваліфікованих кадрах.

Констатувальний експеримент надав можливість зафіксувати, вивчити та проаналізувати наявний стан образотворчої готовності архітекторів до професійної діяльності в умовах традиційної освітньої парадигми. Отримані результати підтвердили теоретичні позиції дослідження, виявили недоліки чинної системи мистецького навчання, педагогічні ресурси та засоби вдосконалення навчально-виховного процесу. Діагностувальний інструментарій критеріально-рівневого експериментального обстеження сформованості образотворчої готовності архітекторів до професійної діяльності у поєднанні методів вербальної та невербальної діагностики дав змогу оперативно коригувати освітні стратегії та засоби їх реалізації, прогнозувати проміжні та кінцеві результати підготовки. Обробка, аналіз та узагальнення отриманих даних засвідчили стабільно низькі якісні результати мистецького навчання у приблизно однакових рівневих показниках – низький та середній рівні виявлено у значної частини студентів (КГ – 16,3 %, 30,4 %; ЕГ – 16,5 %, 30,6 %), достатній рівень спостерігався більше ніж у третини респондентів (КГ – 34,5 %; ЕГ – 35,0 %), високий рівень виявлено у 18,8 % студентів контрольної групи та в 17,9 % експериментальної, що підтвердило актуальність розроблення інноваційної системи образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах.

Під час формувального експерименту в освітню практику архітектурних відділень вищих навчальних закладів запроваджено модель професійно зорієнтованої образотворчої підготовки як цілісний науково-методичний комплекс авторських принципів, методів, форм та прийомів педагогічної роботи. За підсумками операційного етапу було досягнуто вільне орієнтування студентів у художньо-культурологічному просторі майбутньої професії, збільшено та систематизовано образотворчий тезаурус, сформовано потребу та уявлення про методи саморозвитку засобами мистецтва, що здійснено у ході опанування дисциплін: «Історія мистецтв», «Архітектурне проектування», «Архітектурне кольорознавство», «Рисунок», «Живопис», пленерної практики. На праксеологічному етапі акцентовано соціокультурний та особистісний виміри формування образотворчої готовності архітекторів у становленні індивідуальної художньої манери, самостійному конструюванні власного шляху професійного зростання за результатами вивчення дисциплін: «Рисунок» (III–IV курси), «Архітектурне проектування»; «Стилістика інтер'єру» (IV–VI курси), а також при виконанні бакалаврської та магістерської кваліфікаційних робіт. Застосовані інновації забезпечили випереджальний професійний розвиток студентів, у їхній підготовці не тільки як грамотних фахівців, але архітекторів-творців, здатних

застосовувати потенціал мистецтва при креативному розв'язанні актуальних завдань архітектурної науки, освіти та проектної практичної роботи.

6. Узагальнення результатів формувальної дослідно-експериментальної роботи, підтверджене за допомогою статистичних методів дослідження, засвідчило значні відмінності у кількісних та якісних показниках рівнів сформованості образотворчої готовності до професійної діяльності у студентів контрольної та експериментальної груп. Зіставлення даних свідчить про несуттєві зміни кількісних показників сформованості образотворчої готовності студентів контрольної групи, де незначною мірою зменшилася частка низького (на 0,4 %), та середнього рівнів (на 8,8 %), за вищими рівнями ці виміри зросли у межах 5 %. Проте зафіксовано позитивну динаміку вимірюваних значень в експериментальній групі, де якісні результати істотно змінилися – зменшилися показники низького та середнього рівнів (на 14,8 %, 19,1 %); нівельовано кількісні зміни достатнього рівня, збільшення показників констатовано у досягненні майбутніми архітекторами високого рівня сформованості образотворчої готовності до професійної діяльності від 17,9 % до 52,1 % (на 34,2 %).

Достовірність отриманих експериментальних даних перевірено засобом критерію Крамера-Уелча ($T_{\text{емп}}$) та коефіцієнта сформованості загального рівня сформованості образотворчої готовності k_c : $T_{\text{емп}} \geq 6,5$, який в експериментальній групі становить 0,7, а в контрольній – 0,5, що підтвердило наявність позитивних змін саме в експериментальній групі. На цій основі зроблено висновок щодо педагогічної доцільності розробленої системи образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах та ефективності проведеної експериментально-дослідної роботи.

7. Під час дослідно-експериментальної роботи підтверджено, що підвищення результативності формування образотворчої готовності архітекторів до професійної діяльності досягається комплексним навчально-методичним забезпеченням інтегрованого викладання мистецьких та проектних дисциплін, застосуванням навчально-методичних комплексів (у тому числі їх електронні версії), які вміщують програми, конспекти лекцій, рекомендації щодо проведення лекційних, семінарських і практичних занять, матеріали для самопідготовки студентів для вивчення дисциплін «Історія мистецтв», «Рисунок», «Архітектурна кольорознавство», «Стилістика історичного та сучасного інтер'єру», «Архітектурне проектування дачного будинку». Надані методичні рекомендації для студентів, викладачів та організаторів неперервної професійної освіти, запровадження поліпредметної інтеграції, новацій у тематичному наповненні дисциплін, вивченні окремих тем та виконанні завдань, описані варіантні методи педагогічного моніторингу навчальних досягнень (тестові завдання, комплексні контрольні роботи, портфоліо студента) уможливили оновлення змісту образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах.

Теоретичні положення і практичні результати дослідження надали підстави рекомендувати внести доповнення до стандарту вищої освіти напряму «Архітектура»: в освітньо-професійних програмах підготовки бакалаврів та магістрів до результатів навчання увести спеціальну «художню компетентність»,

у редакції «практичної проектної компетентності» відобразити її образотворчий зміст, оновити нормативні документи професійної підготовки (освітньо-кваліфікаційні характеристики, навчальні плани), впровадити проект профілю програми магістра архітектури спеціальності 8.06010201 «Архітектура будівель та споруд» міжнародного зразка.

Здійснене дослідження не вичерпує всього кола проблем, пов'язаних із неперервною образотворчою підготовкою архітекторів. У подальшій дослідницькій роботі передбачено опрацювання питань технологічного обґрунтування дистанційної образотворчої освіти архітекторів, широкого застосування технологій мультимедіа під час викладання мистецьких та інших професійно зорієнтованих дисциплін.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія

1. Кайдановська О.О. Образотворча підготовка архітекторів у вищому навчальному закладі: монографія // Олена Олександрівна Кайдановська. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2013. – 368 с.

Навчально-методичні видання

2. Кайдановська О.О. Історія мистецтв: Конспект лекцій для студентів архітектурних і художніх спеціальностей / О. О. Кайдановська. – К. : НПУ, 2010. – 120 с.
3. Кайдановська О.О. Архітектурне кольорознавство: Конспект лекцій для студентів Інституту архітектури / О. О. Кайдановська. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2010. – 84 с.
4. Кайдановська О.О. Архітектурне кольорознавство: методичні вказівки до виконання практичних завдань для студентів базового напрямку 060102 «Архітектура» спеціальностей «Архітектура будівель і споруд», «Містобудування», «Дизайн архітектурного середовища», «Реставрація та реконструкція архітектурних об'єктів і комплексів» / О. О. Кайдановська, М. О. Ілляшенко. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2010. – 36 с.
5. Кайдановська О.О. Електронний навчально-методичний комплекс «Архітектурне кольорознавство» / О. О. Кайдановська. – Львів : ВНС НУ «Львівська політехніка» (сертифікат № 00931, зареєстрований Е41-202-13/2014 від 07.10.2014).
6. Кайдановська О.О. Електронний навчально-методичний комплекс «Архітектурне проектування дачного будинку» / О. О. Кайдановська, Л. С. Соловій. – Львів : ВНС НУ «Львівська політехніка» (сертифікат № 00955, зареєстрований Е41-202-14/2014 від 11.11.2014).
7. Кайдановська О.О. Електронний навчально-методичний комплекс «Стилістика історичного і сучасного інтер'єру» / О. О. Кайдановська, В. О. Литвин. – Львів : ВНС НУ «Львівська політехніка» (сертифікат № 00930, зареєстрований Е41-202-12/2014 від 07.10.2014).
8. Кайдановська О.О. Стилістика історичного та сучасного інтер'єру: Конспект лекцій для студентів базового напрямку 060102 «Архітектура» спеціальностей 7.06010201, 8.06010201 «Архітектура будівель і споруд» спеціалізації «Архітектура інтер'єру» / О. О. Кайдановська. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2014. – 84 с.

9. Кайдановська О. О. Методичні вказівки до виконання бакалаврської кваліфікаційної роботи для студентів базового напрямку 060102 «Архітектура» спеціальності «Архітектура будівель і споруд» / О. О. Кайдановська, Л. С. Грицюк, В. Б. Якубовський – Львів : Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2014. – 50 с.

Статті у наукових фахових виданнях

10. Кайдановська О. О. Елементи проблемного навчання у професійній підготовці вчителя образотворчого мистецтва / О. О. Кайдановська // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: Збірник наукових праць. – Вип. 1 (6). – К. : НПУ, 2004. – С. 149–155.
11. Кайдановська О. О. Оптимізація змісту курсу композиції у підготовці вчителя образотворчого мистецтва / О. О. Кайдановська // Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. – Серія «Педагогічні науки» – Випуск 3 (42). – Полтава, 2005. – С. 77–85.
12. Кайдановська О. О. Методичні основи викладання дисципліни «Рисунок» для майбутніх архітекторів / О. О. Кайдановська // Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи. Випуск 9: Збірник наукових праць / Ред. кол. Н. Ф. Федорова (відп. редактор) та інші. – К. : Інститут Реклами, 2005. – С. 44–49.
13. Кайдановська О. О. Формування естетичних ідеалів студентської молоді / О. О. Кайдановська // Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. 2006. Вип. 21. – Львів : ЛНУ, 2006. – Частина 2. – С. 112–118.
14. Кайдановська О. О. Методичні особливості викладання рисунку у системі архітектурної освіти / О. О. Кайдановська // Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент. Випуск 2: Збірник наукових праць / Ред. кол. В. М. Мадзігон (головний редактор) та інші. – К. : ТОВ. «ТОНАР», 2007. – С. 5–9.
15. Кайдановська О. О. Дидактичні засади проектування курсу «Історія мистецтв» як складова змісту архітектурної освіти / О. О. Кайдановська // Вісник післядипломної освіти: Зб. наук. праць. – Вип. 6 / Ред. кол.: В. В. Олійник (гол. ред.) та ін. – К. : Геопринт, 2007. – С. 21–32.
16. Кайдановська О. О. Система навчання образотворчого мистецтва майбутніх архітекторів / О. О. Кайдановська // Наукові записки: Збірник наукових статей / М-во освіти і науки України; Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова / Укл. Л. Л. Макаренко. – К. : НПУ, 2008. – С. 72–83.
17. Кайдановська О. О. Методичні аспекти естетичної оцінки творів мистецтва / О. О. Кайдановська // Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Випуск 50. – Частина 2. – Херсон : Видавництво ХДУ, 2008. – С. 136–144.
18. Кайдановська О. О. Академічний рисунок у системі професійної підготовки архітекторів / О. О. Кайдановська // Науковий часопис педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: Збірник наукових праць – Вип. 6 (11). – К. : НПУ, 2008. – С. 19–25.
19. Кайдановська О. О. Інноваційні тенденції розвитку вищої мистецької освіти України / О. О. Кайдановська // Педагогічні науки. Освітні інновації. Збірник наукових праць. – Ч. 1. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2008. – С. 101–110.

20. Кайдановська О. О. Методологія синергетики у розвитку архітектурної освіти / О. О. Кайдановська // Вища освіта України – Додаток 3, том V (12). – 2008 р. – Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». – С. 220–228.
21. Кайдановська О. О. Креативний вимір художнього виховання майбутнього архітектора / О. О. Кайдановська // Креативність і творчість. – Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Серія «Соціологія. Психологія. Педагогіка». – Тематичний випуск №1. / Відп. ред.: І. П. Маноха – К. : Гнозис, 2009. – С. 319–325.
22. Кайдановська О. О. Шляхи модернізації системи освіти на архітектурному факультеті технічного університету / О. О. Кайдановська // Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології / Збірник наукових праць Херсонського національного технічного університету. – Вип.1. – Херсон, 2009. – С. 81–88.
23. Кайдановська О. О. Сутність образотворчої підготовки фахівців у вищій архітектурній освіті / О. О. Кайдановська // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: Збірник наукових праць / Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Гуманістичні орієнтири мистецької освіти». – Вип. 8 (13). – К. : НПУ, 2009. – С. 51–58.
24. Кайдановська О. О. Інтеграційна основа образотворчої підготовки майбутніх архітекторів / О. О. Кайдановська // Педагогіка вищої та середньої школи: Зб. наук праць. – Вип. 26: Мистецька освіта в Україні (теорія, методи, технології) / Ред. кол.: В. К. Буряк (гол. ред.) та ін. – К.Ріг : КДПУ, 2009. – С. 152–164.
25. Кайдановська О. О. Становлення системи вищої архітектурної освіти України / О. О. Кайдановська // Педагогічні науки: Збірник наукових праць – Випуск 2. – Полтава, 2010. – С. 67–75.
26. Кайдановська О. О. Принципи образотворчої підготовки майбутніх архітекторів / О. О. Кайдановська // Наукові записки: збірник наукових статей / М-во освіти і науки України; Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова; укл. Л. Л. Макаренко. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. – Випуск LXXXV (85). – (Серія педагогічні та історичні науки). – С. 75–88.
27. Кайдановська О. О. Образотворча складова професійної моделі архітектора / О. О. Кайдановська // Науковий вісник Південно-українського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського: Збірник наукових праць – № 11–12. – Одеса : ПНПУ, 2010. – С. 121–132.
28. Кайдановська О. О. Виховання професійної культури архітектора / О. О. Кайдановська // Наукові записки: [збірник наукових статей] / М-во освіти і науки України; Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова; укл. Л. Л. Макаренко. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. – Випуск LXXXII (92). – (Серія педагогічні та історичні науки). – С. 91–102.
29. Кайдановська О. О. Особливості організації образотворчої підготовки майбутніх спеціалістів архітектурного профілю / О. О. Кайдановська // Людинознавчі студії: Збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / Ред. кол. Т. Біленко (гол. редактор), М. Чепіль, А. Федорович та ін. – Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2011. – Випуск двадцять третій. Педагогіка. – С. 147–160.

30. Кайдановська О. О. Виховання творчості у архітектурній освіті / О. О. Кайдановська // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: Збірник наукових праць. – Вип. 11 (16). – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. – С. 184–190.
31. Кайдановська О. О. Педагогічний моніторинг навчальних досягнень студентів-архітекторів / О. О. Кайдановська // Вища освіта України – Додаток 2 до № 3, том III (28). – 2011 р. – Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору» – С. 94–104.
32. Кайдановська О. О. Професійне спрямування образотворчої підготовки майбутніх архітекторів / О. О. Кайдановська // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія № 13. Проблеми трудової та професійної підготовки: Зб. наукових праць. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. – Випуск 16. – С. 62–72.
33. Кайдановська О. О. Методика виконання освітньо-кваліфікаційної роботи бакалавра архітектури: творчий аспект / О. О. Кайдановська // Естетика і етика педагогічної дії: Зб. наук. праць. Випуск 7. – Київ-Полтава, 2014. – С. 173–184.
34. Кайдановська О. О. Творчий аспект навчального архітектурного проектування: метод клаузур / О. О. Кайдановська // Гуманітарний вісник – Додаток 1 до Вип. 27, Том IV (37): Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». – К.: Гнозис, 2012. – С. 146–155.
35. Кайдановська О. О. Модель образотворчої підготовки майбутніх архітекторів / О. О. Кайдановська // Проблеми підготовки сучасного вчителя: збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [ред. кол.: Побірченко Н. С. (гол. ред.) та ін.]. – Умань: ПП Жовтий О. О., 2012. – Випуск 6. – Частина 2. – С. 30–38.
36. Кайдановська О. О. Навчання майбутніх архітекторів вербальним методам професійної комунікації / О. О. Кайдановська // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» – Додаток 1 до Вип. 29, Том II: Тематичний випуск «Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання». – К.: Гнозис, 2013. – С. 359–364.
37. Кайдановська О. О. Методи формування образотворчої грамотності майбутнього архітектора / О. О. Кайдановська // Наука і освіта: Науково-практичний журнал Південного наукового центру НАПН України. Психологія і педагогіка, № 3, травень, 2013: Тематичний спецвипуск «Традиції та новації сучасної освіти в Україні». – Одеса, 2013. – С. 74–78.
38. Кайдановська О. О. Модернізація образотворчої підготовки в архітектурній освіті / О. О. Кайдановська // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського: збірник наукових праць / за ред. В. Д. Будака, О. М. Пехоти. – Випуск 1.40 (92): Педагогічна освіта: історія, технології, педагогічна майстерність, професіоналізм. – Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2013. – С. 79–83.
39. Кайдановська О. О. Творчі методи навчального проектування у професійній підготовці архітекторів: світовий досвід / О. О. Кайдановська // Порівняльно-педагогічні студії: науково-педагогічний журнал, № 2 (16), 2013. – С. 166–172.

40. Кайдановська О. О. Методика вивчення кольору в образотворчій підготовці майбутніх архітекторів / О. О. Кайдановська // Мистецтво та освіта, 2015. – № 3(77). – С. 43–48.
41. Кайдановська О. О. Зміст образотворчої підготовки майбутніх архітекторів / О. О. Кайдановська // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання. – Вип. 26 : Збірник наукових праць / за науковою ред. академіка В.І. Бондаря. – Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. – С.70–76.

Статті у закордонних наукових виданнях

42. Кайдановская Е. А. Основные принципы преподавания рисунка на архитектурном факультете / Е. А. Кайдановская // Архитектурный рисунок: инновационные технологии обучения: учеб. пособие / ред.-сост. Е. И. Прокофьев; М-во образования и науки РФ; Казан. гос. архит.-строит. ун-т. – Казань : Изд-во Казан. ун-та, 2008. – С. 60–63.
43. Кайдановская Е. А. Учебное проектирование интерьера в профессиональной подготовке будущих архитекторов / Е. А. Кайдановская // Освоение и внедрение современных образовательных технологий в учебный процесс: Материалы IV Международной научно-практической конференции (27 февраля 2013 г.): Сборник научных трудов / Под науч. ред. д. пед. н., проф. С. П. Акутина. – М. : Издательство «Спутник+», 2013. – С. 173–181.
44. Kaidanovska O. Architects training in graphical methods of professional communication / Olena Kaidanovska // Baltic horizons, 2013. – № 2 (118): EuroAcademy Series: Art & Design. – EuroAcademy Tallinn. – P. 22–31.
45. Кайдановская Е. А. Научная методология изобразительной подготовки в архитектурном образовании / Е. А. Кайдановская // Образование: традиции и инновации: Материалы II Международной научно-практической конференции (16 мая 2013 г.). – Отв. редактор Уварина Н.В. – Прага, Чешская республика : Изд-во WORLD PRESS s r.o., 2013. – С. 136–148.
46. Кайдановская Е. А. Задачи современного архитектурного образования / Е. А. Кайдановская // European Applied Sciences, 2013. – № 8. – С.62–65.
47. Кайдановская Е. А. Интегрированная изобразительная подготовка будущих архитекторов в высшем учебном заведении / Е. А. Кайдановская // Фундаментальные исследования, 2013. – № 10, часть 4. – ИД «Академия естествознания». – С. 860–864.
48. Kaidanovska O. Innovative Vectors of Architectural Education: Creativity Technique / Olena Kaidanovska // // The Problems Of Empirical Research In Psychology : academic scientific digest. – Krakow: KA-EEIP, 2014. – P. 36–42.
49. Kaidanovska O. Portfolio in architect's professional activity and education / Olena Kaidanovska // Kultura – Sztuka – Edukacja: Uniwersitet Pedagogiczny im. Educacj Narodowej: Prace Monograficzne 721, tom 1. – Krakow: Wydawnictwo Naukowe, 2015. – P.381–392.

Статті у наукових виданнях

50. Кайдановська О.О. Інтегративні тенденції розвитку вищої мистецької освіти / О. О. Кайдановська // Наукові записки. Серія: Психолого-педагогічні науки (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя) / За заг. ред. проф. Є. І. Коваленко. – Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2008. – С. 28–30.

51. Кайдановська О.О. Модульна структура курсу «Історія мистецтв» для архітектурних спеціальностей / О. О. Кайдановська // Образотворче мистецтво у контексті сучасності: Зб. наук. праць. – Полтава : ПДПУ, 2008. – С. 46–50.
52. Кайдановська О.О. Образотворча складова у професійній моделі архітектора / О. О. Кайдановська // Технології навчання. Науково-методичний збірник. Вип.11. – Рівне : НУВГП, 2008. – С. 283–297.
53. Кайдановська О.О. Педагогічні методи формування образотворчої грамотності майбутнього архітектора / О. О. Кайдановська // Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: Серія «Архітектура». № 674. – Львів : Видавництво ЛПІ, 2010. – С. 37–45.
54. Кайдановська О.О. Презентація у професійній діяльності архітектора / О. О. Кайдановська, Ю. Олексів // Містобудування та територіальне планування: Наук.-техн. збірник / Відпов. ред. М. М. Осетрін. – К., КНУБА, 2012. – Вип. 46. – С. 254–259.
55. Кайдановська О.О. Професійна підготовка архітекторів: семіотичний метод / О. О. Кайдановська // Проблемы теории и истории архитектуры Украины: сборник научных трудов: вып. 12 / Министерство образования и науки, молодежи и спорта Украины; Одесская государственная академия строительства и архитектуры; Архитектурно-художественный институт; науч. ред. Н. М. Ексарева. – Одесса : Астропринт, 2012. – С. 65–69.
56. Кайдановська О.О. Портфоліо у професійній діяльності та освіті архітектора / О. О. Кайдановська // Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: Серія «Архітектура». № 757. – Львів : Видавництво ЛПІ, 2013. – С. 89–97.
57. Кайдановська О. О. Навчальне проектування інтер'єру у професійній підготовці майбутніх архітекторів / О. О. Кайдановська, Л. С. Грицюк // Сучасні проблеми архітектури та містобудування: Наук.-техн. збірник / Відпов. ред. М. М. Дьомін. – К., КНУБА, 2013. – Вип. 32. – С. 414–423.

Матеріали науково-практичних конференцій

58. Кайдановська О.О. Тестовий контроль у модульній структурі курсу «Історія мистецтв» / О. О. Кайдановська // Теоретичні та методичні засади неперервної мистецької освіти. Зб. матеріалів науково-методологічного семінару. – Чернівці : Зелена Буковина, 2008. – С. 50–52.
59. Кайдановська О.О. Напрямки розвитку вищої архітектурної освіти / О. О. Кайдановська // Соціально-педагогічний комплекс регіону: теорія та практика: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Полтава, 21–22 травня 2008 року. – Полтава : ПДПУ, 2008. – С. 61–64.
60. Кайдановська О.О. Вивчення історичної архітектурної спадщини засобами плерного рисунку / О. О. Кайдановська // Традиція і культура. Минуле, теперішнє та майбутнє: когерентність в історії: Матеріали міжнародної наукової конференції, 12-13 грудня 2008 р. – Частина 3. – К., 2008. – С. 10–12.
61. Кайдановська О.О. Модель оновлення образотворчої підготовки майбутніх архітекторів / О. О. Кайдановська // Тези доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції «Управління в освіті». – Львів : Видавництво ДЦ МОНУ, 2009. – С. 102–103.

62. Кайдановська О.О. Проектування образотворчого компоненту професійної підготовки архітектора / О. О. Кайдановська // Педагогічна майстерність як система професійних і мистецьких компетентностей: Зб. матеріалів VI мистецько-педагогічних читань пам'яті професора О. П. Рудницької. – Чернівці : Зелена Буковина, 2010. – С. 78–81.
63. Кайдановська О.О. Методика інтегрованого образотворчого навчання майбутніх архітекторів / О. О. Кайдановська // Мистецтво в реаліях сучасної освіти: Збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції, 22-23 квітня 2010 р. / М-во освіти і науки України, – Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка [та ін.]. – Полтава, 2010. – С. 209–214.
64. Кайдановська О.О. Вивчення історичних традицій колірного декору архітектурних об'єктів / О. О. Кайдановська // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Декоративно-прикладне мистецтво в національній системі художньо-педагогічної освіти: досвід і перспективи». – Одеса, ПНПУ, 2010. – С. 42–44.
65. Кайдановська О.О. Дидактичні принципи структурування змісту курсу «Архітектурне кольорознавство» / О. О. Кайдановська // Педагогічна майстерність як система професійних і мистецьких компетентностей: Зб. матеріалів VII педагогічно-мистецьких читань пам'яті проф. О. П. Рудницької / [за ред. О. М. Отич]. – Чернівці : Зелена Буковина, 2010. – С. 323–326.
66. Кайдановська О.О. Образотворчий зміст діяльності архітектора-педагога / О. О. Кайдановська // Педагогічна майстерність як система професійно-мистецьких компетентностей: Зб. матеріалів IX Міжнародних педагогічно-мистецьких читань пам'яті професора О. П. Рудницької / гол. ред. І. А. Зязюн. – Вип. 3 (7). – Чернівці : Зелена Буковина, 2011. – С. 582–584.
67. Кайдановська О.О. Умови неперервності архітектурної освіти / О. О. Кайдановська // Управління в освіті: Зб. матеріалів V Міжнар. наук.-практ. конференції, 14–16 квітня 2011 р., Львів / відп. ред. Л. Д. Кизименко. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2011. – С. 115–116.
68. Кайдановська О.О. Творчі методи навчального проектування у професійній підготовці архітекторів: світовий досвід // Педагогічна компаративістика – 2013: трансформації в освіті зарубіжжя та український контекст : матеріали наук.-практ. семінару (Київ, 10 червня 2013 р.) Ін-т педагогіки НАПН України / За заг. ред. О. І. Локшиної. – К.: Педагогічна думка, 2013. – С. 141–142.
69. Кайдановська О.О. Проблема професійної компетентності майбутніх архітекторів / О. О. Кайдановська // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасні технології навчання у професійній підготовці майбутніх фахівців», 9-10 жовтня 2013 р. [Текст]. – Львів, 2013. – С. 317–319.
70. Кайдановська О.О. Креативність – мета архітектурної професійної підготовки / О. О. Кайдановська // Україна: надбання культурної спадщини. Матеріали V Всеукраїнської наукової конференції «Вайнгортівські читання»: листопад 2013 р. / За ред. О. Белявської. – Полтава : Дивосвіт, 2013. – С. 323–329.

АНОТАЦІЇ

Кайдановська О. О. Теоретико-методичні основи образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2015.

В дисертації вперше теоретично обґрунтовано систему образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах як важливу підсистему професійної підготовки, яка забезпечує формування готовності випускників до успішного виконання художніх виробничих функцій у різних сферах архітектурної науки та практики. У процесі теоретичного аналізу основних категорій дослідження виявлено творчий характер професії та основні види фахової художньої діяльності, охарактеризовано креативність та визначено сенс образотворчої готовності архітекторів до професійної діяльності.

Розроблено концепцію образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах за орієнтирами гуманістичної та культурологічної освітніх парадигм, з позицій інтеграції системного, синергетичного, особистісного, компетентнісного, інтеграційного та інформаційного наукових підходів. Охарактеризовано історичну генезу, сучасний стан та тенденції розвитку неперервного мистецького навчання, організаційні основи та зміст образотворчої підготовки архітекторів відповідно до вимог сучасності.

Обґрунтовано, розроблено та експериментально перевірено модель образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах у логічній взаємозумовленості цільового, змістового, процесуального, оцінювально-результативного блоків. Удосконалено науково-методичне забезпечення образотворчої підготовки бакалаврів та магістрів архітектури, систематизовано інтегральну сукупність методів та форм навчання, досліджено інноваційний потенціал, засоби та методику здійснення поліпредметної інтеграції, розроблено комплекс моніторингових і дослідницьких процедур, визначено критерії та рівні сформованості образотворчої готовності архітекторів до професійної діяльності. Описано та математично доведено ефективність експериментального запровадження моделі образотворчої підготовки архітекторів.

Ключові слова: вища освіта, архітектор, система образотворчої підготовки, образотворча готовність архітекторів до професійної діяльності.

Кайдановская Е.А. Теоретико-методические основы изобразительной подготовки архитекторов в высших учебных заведениях. - На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.04 - теория и методика профессионального образования. - Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова. – Киев, 2015.

В диссертации впервые теоретически обоснована система изобразительной подготовки архитекторов в высших учебных заведениях как важная подсистема профессиональной подготовки, которая обеспечивает формирование готовности выпускников успешно выполнять художественные производственные функции в разнообразных сферах архитектурной науки и практики.

Осуществлен теоретический анализ основных категорий, раскрывающих специфику изобразительной подготовки архитекторов с позиций категорий деятельности и творчества; выделены художественные аспекты основных видов профессиональной деятельности архитектора (проектной, исследовательской, педагогической); определены состав его художественной компетентности и структура готовности выпускника к профессиональной самореализации как интегрального личностного новообразования, в котором представлены взаимосвязанные мотивационная, когнитивная и личностная сферы; обоснованы критерии и уровни формирования художественной готовности архитекторов к профессиональной деятельности. Охарактеризованы периоды исторического становления, выявлены современные проблемы и тенденции развития художественного образования архитекторов.

Разработана концепция изобразительной подготовки архитекторов в высших учебных заведениях за ориентирами гуманистической и культурологической парадигм образования в интеграции системного, синергетического, личностного, компетентностного, интеграционного и информационного научных подходов. Рассмотрены полифункциональность педагогической системы в образовательной и социальной среде, принципы реализации, факторы внешнего воздействия и внутреннего развития, что отражено в управленческом аспекте, организационно-процессуальных основах и перспективных стратегиях её функционирования.

Обоснована, разработана и экспериментально проверена модель изобразительной подготовки архитекторов в высших учебных заведениях в логическом взаимодействии целевого, содержательного, процессуального, оценочно-результативного блоков. Исследовано содержание изобразительной подготовки архитекторов во взаимодействии четырёх подструктур – знаний (когнитивно-информационного базиса), умений (практики учебной деятельности), ценностных ориентаций, креативности, что определило целостность содержательной и операционной составляющих интегрированного художественного обучения в соответствии с будущими производственными функциями бакалавра и магистра архитектуры.

Усовершенствовано научно-методическое обеспечение изобразительной подготовки архитекторов в высших учебных заведениях, систематизирована совокупность педагогических методов и форм, определены группы методов становления профессиональных ценностей, формирования художественной грамотности и креативности студентов за приоритетом мотивационных, деятельностных, проблемно-поисковых, эвристических и аналитических методов. Исследован инновационный потенциал полипредметной интеграции в художественном обучении, основанный на сквозных тематических единицах и универсальных композиционных понятиях в качестве интеграционных факторов. Обоснована методика модульно-рейтингового педагогического мониторинга художественных учебных достижений студентов, предполагающая сквозной и накопительный принципы комплексного оценивания результатов, индивидуализацию и дифференциацию, расширение границ и заданий контроля в ходе изучения проектных и художественных дисциплин.

Научно обоснована компонентная структура, система критериев и показателей диагностирования сформированности художественной готовности архитекторов к профессиональной деятельности. Изложено структуру и технологию экспериментальной работы, освещены ход и специфика этапов экспериментальной работы в интегрированном преподавании художественных и проектных дисциплин, среди которых «Рисунок», «Живопись», «История искусств», «Архитектурное цветоведение», «Архитектурное проектирование», «Стилистика интерьера», квалификационные работы бакалавра и магистра, а также научная и самостоятельная учебная деятельность студентов.

Разработана и реализована универсальная методика исследовательского педагогического мониторинга для исходной и итоговой диагностики уровней сформированности художественной готовности архитекторов, проведено статистическую обработку и обобщение полученных данных, математически доказана эффективность экспериментального внедрения модели художественного обучения архитекторов в высших учебных заведениях.

Ключевые слова: высшее образование, архитектор, система изобразительной подготовки, художественная готовность архитекторов к профессиональной деятельности.

Kaidanovska O. Theoretical and methodological foundations of architects' fine art training in higher education institutions. – As the manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Pedagogical Sciences, specialty 13.00.04 theory and methods of professional education. - National Pedagogical University named after M. Dragomanov. – Kyiv, 2015.

In the dissertation, system of architects' fine art training in higher education institutions is for the first time justified as important subsystem of professional training which provides formation of graduates' readiness for successful execution of artistic production functions in various spheres of architectural science and practice. During theoretical analysis of research's basic definitions, creative nature of the profession and main types of professional artistic activity are detected; creativity of architects' fine art readiness for professional activity is described and its essence is determined.

Concept of architects' fine art training in higher education institutions is developed according to the guidelines of humanistic and culturological educational paradigms, from the positions of integration of system, synergistic, personal, competence, integrative and informational scientific approaches. Historical genesis, current state and development trends of continuous artistic education, organizational basics and contents of architects' fine art preparation according to modern requirements are described.

Model of architects' fine art training in higher education institutions is proved, developed and experimentally verified in logical interdependence of targeted, contextual, processual, result evaluative blocks. Scientific and methodological provision of Bachelors' and Masters' of Architecture fine art training is improved; integral set of methods and forms of education is systematized; innovative potential, tools and methods of implementation of multi-subject integration are researched; complex of monitoring and exploratory procedures is developed; criteria and levels of formation of architects' fine art readiness for professional activity are determined. Efficiency of experimental implementation of architects' fine art training model is described and mathematically proved.

Keywords: higher education, architect, system of fine art training, architects' fine art readiness for professional activity.

Підписано до друку 23.12.2015 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times.
Наклад 100 прим. Зам. № 648
Віддруковано з оригіналів.

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26.